

Fællesnordisk perspektiv på samarbejde med spontanfrivillige ved beredskabsindsatser

September 2019

Indhold

FORORD	5
INDLEDNING	6
SPONTANFRIVILLIGE – FRA PUBLIKUM TIL RESSOURCE	6
PERSPEKTIVETS FORMÅL OG STRUKTUR	8
DEL I	9
1. Definition og afgrænsning	9
2. Juridiske overvejelser	10
3. Persondata	10
4. Arbejdsmiljø	11
5. Forsikringsforhold	11
6. Spontanfrivillige og arbejdstid	11
DEL II	12
FØR SAMARBEJDET INDLEDES	12
7. Planlæg med udgangspunkt i spontanfrivilliges incitament	12
8. Drøft ledelsesaspektet	12
9. Afklar kapacitet	13
10. Overvej opbygningen af et modtagecenter	13
11. Udarbejd et udkast til en bemandingsplan	16
12. Overvej forplejning	16
13. Gennemtænk registrering og interviews	16
14. Forbered information til de spontanfrivillige	17
15. Sørg for identifikation til spontanfrivillige under indsatsen	17
16. Overvej kommunikationskanaler og -strategi	17

17. Husk de økonomiske forhold	17	Svensk lagstiftning	37
NÅR HÆNDELSEN INDTRÆFFER	20	Ersättning	38
20. Overvej om hændelsen er egnet til spontanfrivillige	20	BILAG 5: YDERLIGERE INSPIRATION – SVENSK RAPPORTER	39
21. Identificér egnede opgaver	20	Skogsbranden i Västmanland 2014	39
22. Sørg for klare linjer	20	Flyktingsituationen i Sverige 2015	40
23. Afklar den eksterne kommunikation	20	Erfarenhedsstudie	41
24. Husk økonomien	21	ISO-standard om spontanfrivillighet	41
25. Opret modtagecentret	21	Terrorattentatet på Drottninggatan 2017	41
26. Iværksæt bemandingsplanen	21	Tips på studie som tar upp samarbetsprojekt i Sverige där räddningstjänsten organiserat samverkan med frivilliga	41
27. Sørg for forplejning	21	Skogsbränderna i Sverige sommaren 2018	42
28. Klargør informationsmateriale	21	BILAG 6: YDERLIGERE INSPIRATION – FINSK FORSKNING	43
29. Start registreringen og foretag små interviews	21	Myndigheters och icke-statliga organisationers syn på självorganiserad verksamhet inom den fjärde sektorn i Finland	43
30. Uddel ID-skilte og informationsmateriale	22	BILAG 7: EKSEMPEL PÅ GENERISK INFORMATIONSMATERIALE TIL SPONTANFRIVILLIGE	44
31. Informér løbende	22		
32. Husk frivilligheden	22		
33. Tak for hjælpen	22		
EFTER HÆNDELSEN	24		
34. Evaluering	24		
35. E-mail og møde efter indsatsen	24		
YDERLIGERE LÆSNING TIL INSPIRATION	24		
BILAG 1 TIL DEL I – DANSK LOVGIVNING	25		
Lovgivning relateret til indsatser	25		
Forsikring i forbindelse med indsatser	27		
BILAG 2 TIL DEL I – FINSK LOVGIVNING	30		
BILAG 3 TIL DEL I – NORSK LOVGIVNING	32		
Lovgivning relateret til innsatser	32		
Forsikring i forbindelse med innsatser	35		
BILAG 4 TIL DEL I – SVENSK LOVGIVNING	37		

Forord

Norden har tradition for at samarbejde inden for beredskabsområdet. Samarbejdet sker uformelt i det daglige arbejde og mere formelt i samarbejdsfora og med udgangspunkt i politiske initiativer.

Et af initiativerne til at styrke det nordiske samarbejde er de årlige møder for generaldirektører med ansvar for beredskab. På mødet i København i 2017 besluttede generaldirektørerne at sætte ekstra fokus på frivilligområdet i nordisk regi. Frivillige i beredskabet favner bredt – fra organiserede frivillige i for eksempel redningsberedskaber til frivillige, der møder spontant op, når en hændelse indtræffer eller er varslet.

Rygraden i det frivillige arbejde i redningsberedskabet er og vil fortsat være samarbejdet med de organiserede og trænede frivillige. Der er mange udviklingsspørgsmål relateret til området, som er relevante at drøfte i nordisk regi. Herudover er der dog også behov for at udvikle forholdet til de spontanfrivillige. De kan ikke erstatte organiserede frivillige, men kan i visse sammenhænge komplementere dem. Dette er relevant både for at opmuntre og håndtere det individuelle engagement og for at kunne håndtere den operative indsats effektivt og ansvarligt.

Dette fællesnordiske perspektiv omhandler alene spontanfrivillige og er resultatet af to nordiske, tværsektorielle arbejds møder om samarbejde med spontanfrivillige, der blev holdt i København i juni 2018 og i april 2019 som opfølgning på generaldirektørmødet i 2017.

Perspektivet er tiltænkt som inspiration til myndigheder og organisationer i Norden, der kan få til opgave at organisere samarbejde med spontanfrivillige under for eksempel oversvømmelser samt skov- og naturbrande.

God læselyst.

Følgende myndigheder og organisationer har deltaget i møderne og bidraget til perspektivet:

Finland: Inrikesministeriet samt skriftligt bidrag fra Räddningsinstitutet og Vasa universitet

Norge: Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap, Helsedirektoratet, Hovedredningssentralen for Sør-Norge, Sivilforsvaret Oslo og Akershus, Norsk Røde Kors og Norsk Folkehjelp

Sverige: Myndigheten för samhällsskydd och beredskap og Svenska Röda Korset

Danmark: Beredskabsstyrelsen, KL / Danske Beredskaber ved Østsjællandss Beredskab, Rigspolitiet, Hjemmeværnskommandoen, Sundhedsstyrelsen, Dansk Røde Kors, Beredskabsforbundet og Københavns Professionshøjskole

Indledning

Spontanfrivillige – fra publikum til ressource

Ud fra et globalt perspektiv er de nordiske lande sikre og trygge samfund, men nye udfordringer som klimaforandringer og den ændrede sikkerhedspolitisk udvikling skaber nye usikkerheder og sårbarheder. Beredskabsmyndighederne i de nordiske lande har alle til opgave at gøre vores samfund mere robuste, mere modstandsdygtige og trygge. For at lykkes med opgaven kræver det, at vi i forbindelse med krisehåndteringen også anerkender den kraft, som frivillige besidder.

Et centralt element i at forebygge, forberede og håndtere beredskabshændelser er tillid. Som myndigheder er vi afhængige af, at befolkningen har tillid til systemet og den organisering, som skal forebygge ulykker, kriser og katastrofer samt til selve håndteringen, når hændelser indtræffer.

Frivilliges bidrag til det forebyggende arbejde er på beredskabsområdet både stort og bredt. Når det gælder håndteringen af en konkret hændelse, er det vigtigt at se frivilliges roller ud fra flere perspektiver:

1. **Frivillighed som udtryk for individets engagement.** Fælles for de nordiske lande er vigtigheden af, at befolkningen kender og kan kanalisere engagement. Dette tilfører merværdi på en række områder: Det styrker demokratiet i samfundet, tilliden mennesker imellem, tilliden til krisestyringssystemet og individets psykologiske modstandskraft under alvorlige samfundsforstyrrelser. Samtidig giver det et godt grundlag for at styrke individets eget praktiske beredskab.
2. **Behovet for personaleressourcer i forbindelse med den operative håndtering af en hændelse.** Dette behov hænger sammen med, hvilken hændelsestype, vi skal håndtere og hvilken kapacitet, vi har bygget op. Det afhænger naturligvis også af krisestyringsstrukturen i de forskellige nordiske lande. Operativt er en tydelig rollefordeling og afklaring af ansvar en nødvendighed i forbindelse med indsatser. At de ansvarlige myndigheder sikrer retssikkerhed, kvalitetssikring og effektivitet i den operative håndtering er ligeledes nødvendig for tilliden til systemet. Derudover er det vigtigt at give de frivillige gode forudsætninger for at kunne løse deres tildelte opgaver på en tryk og god måde.

Frivillighed har en lang og stærk tradition i Norden. Der findes blandt andet non-profit organisationer, hvor medlemskaber udgør grundlaget, samt løsere netværk og spontanfrivillige, som ikke er organiserede i forvejen. De nordiske lande har forskellige, men velfungerende redningstjenester og beredskabssystemer. Fælles for dem er, at de på trods af, at myndighederne har et klart ansvar for håndteringen af beredskabsopgaver, alle er afhængige af frivillige.

Forudsætningerne for samarbejdet med og organiseringen af frivillige er dog forskelligt i de nordiske lande. De frivilliges ansvar og opgaver ser dermed også forskellige ud, men samlet set er der i beredskabssektoren i Norden en tradition for, at myndigheder og frivillige mødes

for at øve, træne og diskutere. Af disse grunde er det nødvendigt, at myndighederne har klare opfattelser af, hvordan frivillige ressourcer kan og bør benyttes. Derfor er en tydelig strategi herfor ikke alene god ressourceudnyttelse, men også vigtig for at sikre befolkningens tillid til beredskabsmyndighederne.

Vi ser en fælles trend, der synes at gøre sig gældende inden for den nordiske frivillighed. Forskere har beskrevet fænomenet som *refleksiv frivillighed*. Det vil sige en frivillighed, hvor motivationen til at bidrage udløses mere akut og ofte som følge af en hændelse, og dermed ikke som en konsekvens af, at man er opført som medlem af en frivilligorganisation. Store dramatiske hændelser, som forårsager masseskader eller store ødelæggelser, udløser altid et stort engagement i en befolkning. Men også hændelser i mindre skala som eftersøgninger og lokale oversvømmelser skaber et behov for at bidrage. De mangeartede grupperinger er blandt andet blevet omtalt som ad hoc-frivillige, walk-in volunteers og korttidsfrivillige. I denne sammenhæng vælger vi at benytte begrebet spontanfrivillig, som defineres således:

”En borger, der ikke er tilknyttet beredskabsorganisationer, frivilligorganisationer eller nødhjælpsorganisationer, og som - uden struktureret forudgående træning - tilbyder sin hjælp i forbindelse med en beredskabshændelse.”

Spontanfrivilligheden afføder en række spørgsmål, eftersom det sætter både perspektivet om individets engagement og de operative behov på spidsen. For hvordan kan vi på bedste vis varetage individets engagement – er der et egentligt behov for deres bidrag i forbindelse med håndteringen af en hændelse eller ej? Kan de spontanfrivillige anvendes uden, at det offentlige har et arbejdsgiveransvar? Hvilke opgaver kan en spontanfrivillig få, og hvordan bør de organiseres? Hvem har ansvaret for deres egen og for andres sikkerhed?

Der er et klart behov for en strategi for samarbejde med spontanfrivillige. Eftersom de spontanfrivillige per definition ikke er organiserede i forvejen, risikerer vi ellers, at de bliver en hindring frem for en hjælp i forbindelse med en operativ indsats.

I alle de nordiske lande er der tradition for at stille op for hinanden, når det behøves. Også i fremtiden vil den organiserede og trænede frivillighed udgøre ryggraden i det frivillige beredskab og redningstjeneste. Beredskabsmyndighederne skal derfor fortsætte med at bygge et beredskab gennem et tæt samarbejde med disse organisationer om forebyggelse, planlægning, oplæring og øvelse. Herudover vil det være nødvendigt at udvikle et bevidst forhold til de spontanfrivillige. Dette er relevant både for at opmuntre og håndtere det individuelle engagement, men også for, med udgangspunkt i vores forskellige kriseberedskabssystemer, at kunne undersøge, om og hvordan disse ressourcer kan aktiveres i en operativ sammenhæng.

Perspektivets formål og struktur

Som skitseret i indledningen er samarbejde med spontanfrivillige en udfordrende opgave, da de ikke er organiserede på samme måde som frivillige, der er tilknyttet nødhjælpsorganisationer, redningsberedskaber eller hjemmeværnet mv. og dermed heller ikke indgår i en organiseret kommandostruktur. Endvidere kan de spontanfrivillige ikke forventes at være uddannet i for eksempel redningstjeneste.

Hensigten med dette fællesnordiske perspektiv er derfor at understøtte samarbejdet med spontanfrivillige i forbindelse med større beredskabsmæssige hændelser. Perspektivet skal bidrage til at skabe fælles, faglig forståelse for opgaven uanset, hvilken myndighed eller organisation, der får til opgave at samarbejde med eller koordinere de spontanfrivilliges indsats. Dette sker med henblik på at opnå en forsvarlig og effektiv nyttiggørelse af de spontanfrivillige i forbindelse med beredskabsindsatser.

Der er i perspektivet fokus på de beredskabsmæssige opgaver, som traditionelt varetages af *redningsberedskabet*, jf. beredskabsloven (DK), *räddningsväsendet*, jf. räddningsslag (FI), *brannväsen*, jf. brann- og eksplosjonsvernloven (NO) og *räddningstjänst*, jf. lag om skydd mot olyckor (SE). Det omfatter situationer med akutte ulykker og katastrofer eller overhængende fare herfor, hvor der skal ske en indsats for at hindre, begrænse eller afhjælpe skader på personer (liv og helse), ejendom (materielle værdier) eller miljøet (farlige stoffer).

Perspektivet er inddelt i to dele:

Del 1 starter med en definition af begrebet 'spontanfrivillig' og omhandler herudover rammen for samarbejdet med spontanfrivillige med fokus på det juridiske grundlag og de forsikringsmæssige forhold, der er gældende, når spontanfrivillige hjælper under en indsats. Det vil sige generelle opmærksomhedspunkter for samarbejdet med spontanfrivillige, som den organisation eller myndighed, der får til opgave at koordinere samarbejdet med spontanfrivillige, skal have kendskab til. Her indgår nationale bilag med uddybninger.

Del 2 omhandler de praktiske forhold i forbindelse med samarbejdet med spontanfrivillige før, under og efter en indsats. Sigtet har været at gøre del 2 så operativt anvendeligt som muligt. Derfor indeholder del 2 skabeloner og huskelister, der kan anvendes i forbindelse med den operative indsats.

Del I

1. Definition og afgrænsning

Begrebet 'frivillig' rummer også i beredskabssammenhæng en bred vifte af frivilligtyper såsom frivillige i redningsberedskabet, i hjemmeværnet eller civilforsvaret, i nødhjælpsorganisationer eller digitale frivillige og spontanfrivillige. Spontanfrivillige kan igen underinddeles i forskellige typer. Der er for eksempel digitale spontanfrivillige, der ønsker at bidrage til videndeling under beredskabshændelser, og der er trænede spontanfrivillige, der ønsker at bidrage inden for deres ekspertisefelt (for eksempel brandfolk og politifolk, der ikke er på tjeneste, eller vognmænd, der bidrager til transportopgaver). Derudover er der de traditionelle spontanfrivillige, der typisk møder op ved indsatsområdet, når en beredskabsmæssig hændelse er indtruffet eller er varslet. Det er den sidstnævnte type, dette perspektiv omhandler, og som i det efterfølgende betegnes som spontanfrivillig. Den fællesnordiske definition er:

En borger, der ikke er tilknyttet beredskabsorganisationer, frivilligorganisationer eller nødhjælpsorganisationer, og som - uden struktureret forudgående træning - tilbyder sin hjælp i forbindelse med en beredskabshændelse (fx oversvømmelse eller skov- og naturbrand)

Spontanfrivillige er med andre ord utrænede, frivillige borgere, der af forskellige årsager, føler et behov for at *hjælpe andre*, når en hændelse opstår. Det vil sige frivillige, der ikke har en direkte egeninteresse i at redde egne værdier. De omtales i andre sammenhænge som 'walk-in volunteers'. Spontanfrivilliges bevæggrunde adskiller sig dermed fra 'stay-put volunteers', der for eksempel arbejder frivilligt i lokalområdet for også at redde eget hus og øvrige værdier fra for eksempel en oversvømmelse.

Frivillige	Trænede	Utrænede
Organiserede		
Uorganiserede		Spontanfrivillige

Skema 1: Utrænede spontanfrivillige

De oplagte situationer, hvor et samarbejde mellem spontanfrivillige og myndigheder eller organisationer kan give beredskabsmæssig merværdi, er i forbindelse med naturhændelser som for eksempel oversvømmelse (flom) fra havet eller ekstremregn, betydeligt snefald, samt storme og orkaner. Herudover har bl.a. håndteringen af skovbrandene i Sverige i sommeren 2014 og 2018 vist, at der findes et stort engagement i befolkningen, der tilbyder sin hjælp.

Normalt vil der i forbindelse med disse hændelsestyper pågå en beredskabsmæssig indsats, der er kompliceret pga. områdets udstrækning, længden af indsatsen og antallet af involverede. Men der er opgaver relateret til indsatsen, som kan varetages af andre end redningsberedskabet, brandvæsen, civilforsvar eller andre myndigheder.

Et succesfuldt samarbejde afhænger dog af planlægning før, under og efter indsatsen. Netop fordi det er usikkert om, hvornår, hvor og i hvilket antal, de spontanfrivillige møder frem, er planlægningen nødvendig for at kunne håndtere og sikre den bedste nyttiggørelse af de spontanfrivillige.

Der skal endvidere være klarhed over rammen for samarbejdet, hvilket de efterfølgende afsnit uddyber.

2. Juridiske overvejelser

Samarbejdet med spontanfrivillige indebærer en række juridiske overvejelser, som myndigheden eller organisationen bør være opmærksom på. Opgavernes art og karakter, ansvarsforholdet mellem myndighed/organisation og de spontanfrivillige, reglerne for arbejdsmiljø om blandt andet sikkerheds- og sundhedsmæssige forhold, og for arbejdsskade samt forsikringsforhold er eksempler på emner, som enhver myndighed eller organisation med ansvar for samarbejde med spontanfrivillige, bør forholde sig til. Lovgivning vedrørende tvangsindgreb, underretningspligt og databeskyttelse bør ligeledes overvejes i forbindelse med spontanfrivilliges indsats.

Der er i Norden ikke lovgivning, der specifikt regulerer samarbejdet mellem myndigheder/organisationer og egentlige spontanfrivillige. Der er imidlertid tale om, at samarbejdet i vidt omfang vil være omfattet af de bestemmelser, der sædvanligvis gælder for en arbejdsgiver, herunder regler om ansvar, arbejdsmiljø, arbejdsskadesikring m.m. Herudover er der typisk bestemmelser, der regulerer forholdet mellem de borgere, som tilfældigvis er til stede på et skadested, og redningsberedskabet.

I eksempelvis Finland har räddningsledaren efter räddningslagen beføjelse til at beordre arbejdsduelige personer, som befinder sig på – eller i nærheden – af et indsatsområde, til at bistå redningsberedskabet. Det samme gør sig gældende i Norge og er reguleret i Brann- og eksplosjonvernloven. Der er endvidere i Finland mulighed for, at redningsberedskabet i særlige situationer kan indkalde arbejdsduelige personer, som bor i den kommune, hvor ulykken er sket, til at begive sig til indsatsområdet og bistå redningsberedskabet med opgaver, som ikke kræver særlige uddannelsesmæssige forudsætninger. Det forudsætter dog, at de arbejdssikkerhedsmæssige forhold er forsvarlige. De pågældende vil som alle andre være under ledelse af redningslederen.

Uddybning af den relevante nationale lovgivning fremgår af bilag 1-4.

3. Persondata

Spontanfrivilliges personlige oplysninger skal behandles i overensstemmelse med databeskyttelsesforordningen¹, der omhandler behandling af oplysninger om personer, som foretages af offentlige myndigheder og af private virksomheder, foreninger med videre. Det omfatter bl.a. en oplysningspligt over for de registrerede, herunder hvor længe oplysningerne bevares.

¹ (EU 2016/679 af 27. april 2016 om beskyttelse af fysiske personer i forbindelse med behandling af personoplysninger og om fri udveksling af sådanne oplysninger og om ophævelse af direktiv 95/46/EF)

4. Arbejdsmiljø

I de nordiske lande har arbejdsgiveren (dvs. typisk redningsberedskabet i denne kontekst), ansvaret for, at et arbejde udføres sikkerhedsmæssigt fuldt forsvarligt. Dette gælder også i forhold til spontanfrivillige, der inddrages i opgaveløsningen.

5. Forsikringsforhold

Samarbejdet med spontanfrivillige rejser også forsikringsmæssige spørgsmål, og der bør være klarhed over ansvar og erstatningsmuligheder i forbindelse med de spontanfrivilliges indsats. Hvordan er skadelidte for eksempel stillet, hvis en spontanfrivillig i forbindelse med sin indsats kommer til at skade andre eller ødelægger privat ejendom? Og hvordan er situationen, hvis det er den spontanfrivillige selv, der kommer til skade?

I Danmark vil det formentlig kunne anses som kommunalt ombud, når en spontanfrivillig bidrager til rednings- og slukningsarbejdet. Af beredskabslovens § 40, stk. 1, fremgår, at "Enhver skal ved brand yde den hjælp, den pågældende formår". Skader på tredjemandsejendom, der sker under udførelsen af dette arbejde, vil typisk være redningsberedskabets ansvar, mens skade på den spontanfrivillige under indsatsen vil være omfattet af arbejdsskadesikringsloven. Dette gælder uanset om den spontanfrivilliges bidrag kan defineres som kommunalt ombud eller ej. Generelt vil den spontanfrivillige umiddelbart være forsikret via 'arbejdsgiveren', det vil sige myndigheden eller organisationen.

I Finland kan personer, som bistår redningsberedskabet, få erstatning efter räddningslagen i tilfælde af arbejdsulykke, som sker i forbindelse med indsatsen.

Se de nationale bilag for uddybning.

6. Spontanfrivillige og arbejdstid

Den danske arbejdsmiljølovgivning, som de frivillige er omfattet af, har tre bestemmelser om arbejdstid:

- I. 11-timers reglen, det vil sige, at medarbejdere har krav på 11 timers sammenhængende hvile inden for 24 timer
- II. Medarbejdere har krav på et ugentligt fridøgn
- III. 48-timers reglen, der indebærer, at arbejdstiden over en 4 måneders periode må højst udgøre 48 timer i gennemsnit pr. uge.

Bestemmelserne i I og II kan fraviges i nødvendigt omfang, "når naturomstændigheder, ulykker, maskinsammenbrud eller lignende uforudsete begivenheder forstyrrer eller har forstyrret den regelmæssige drift af virksomheden" vedrører force majeure og omhandler virksomheders drift. Fravigelsen antages derfor ikke at være anvendelig i forbindelse med spontanfrivilliges indsats ved oversvømmelser og skovbrande.

DEL II

Denne del omhandler praktikken før, under og efter et samarbejde med spontanfrivillige.

Før samarbejdet indledes

Som nævnt i del I er der en række formelle forhold, som myndigheder og organisationer skal have overvejet, inden et samarbejde indledes. Der er dog også en række praktiske foranstaltninger, der kan og bør planlægges på forhånd, så der spares tid i akutfasen.

7. Planlæg med udgangspunkt i spontanfrivilliges incitament

Myndigheder og organisationer bør forud for en hændelse have forholdt sig til, hvad det vil sige at samarbejde med spontanfrivillige, og hvordan det adskiller sig fra samarbejde med organiserede frivillige.

Spontanfrivillige har typisk enten ikke taget stilling eller også har de fravalgt at være aktive i frivilligorganisationer. Det betyder, at engagementet fra spontanfrivillige typisk er drevet af den konkrete hændelse. For nogle er det for eksempel en reaktion på nyhedsindslag. Andre ser det som en mulighed for at lære deres børn at hjælpe andre og gør det til et familieprojekt, mens andre ser det som en mulighed for at blive del af et fællesskab. Der er med andre ord mange forskellige be væggrunde for at melde sig som spontanfrivillig. Henset til, at spontanfrivillige – som ordet antyder – melder sig som hjælpere spontant på baggrund af en konkret hændelse, kan myndigheder og organisationer forvente en dedikation. Men eftersom de spontanfrivillige ikke er underlagt en frivilligorganisation vil man i endnu højere grad også kunne forvente, at de vælger til, når det passer ind, og måske ikke føler loyalitet til myndigheden eller organisationen, der koordinerer de spontanfrivilliges indsats. Det betyder, at der i planlægningen og i tildelingen af opgaver skal tages højde for, at spontanfrivilliges tilknytning og engagement er 'løserer' end de organiserede frivilliges.

Det er desværre også nødvendigt at overveje, om spontanfrivillige kan have 'hidden agendas', som kan være af værdimæssig, politisk eller økonomiske karakter. Afdækning af dette kan bl.a. indtænkes i registreringsprocessen, og det er vigtigt at forholde sig til kompleksiteten heri.

8. Drøft ledelsesaspektet

At lede spontanfrivillige adskiller sig fra at lede medlemmer af en frivilligorganisation eller frivillige og ansatte i redningsberedskabet, hvor der er en prædefineret kommandostruktur. Samtidig er der forskel på ledelsen af spontanfrivillige på strategisk niveau og på det tekniske eller operative niveau. Det strategiske niveau kan via ekstern kommunikation søge at påvirke befolkningen i forhold til at begrænse antallet af spontanfrivillige eller til at udløse at flere møder op. Det er således relevant, at der er dialog mellem det strategiske og det operative niveau i forhold til at vurdere behovet.

Det operative niveau står som bekendt med den konkrete ledelse i indsatsområdet, herunder af de spontanfrivillige, og det er derfor centralt, at lederne har en forståelse for de spontanfrivilliges bevæggrunde og internt drøfter, hvordan ledelsen og kommunikationen skal gribes an.

9. Afklar kapacitet

Inden en organisation eller myndigheder påtager sig opgaven med at koordinere spontanfrivillige, skal det overvejes, hvorvidt den har tilstrækkelige kapaciteter til at håndtere de mange opgaver. Det er bl.a. centralt, at der er etableret systemer for aktivering og der skal være tilstrækkelig bemanning. Endvidere skal der være klarhed over rollefordelingen, så der er tydeligt, hvad de forskellige opgaver indebærer.

Undersøg også for en god ordens skyld, om der allerede foreligger lokale aftaler om, hvem der skal varetage oprettelse og drift af modtagecenteret. Afdæk også, om der lokalt er defineret større hændelser, der 'normalt' forekommer, hvor der kan være brug for koordinering af spontanfrivillige.

10. Overvej opbygningen af et modtagecenter

Myndigheder og organisationer bør overveje, hvordan et modtagecenter til spontanfrivillige opbygges og bemannes. Modtagecenteret skal udstyres med relevant it-udstyr og der skal være tænkt over behov for omklædning, opbevaring af bagage mv.

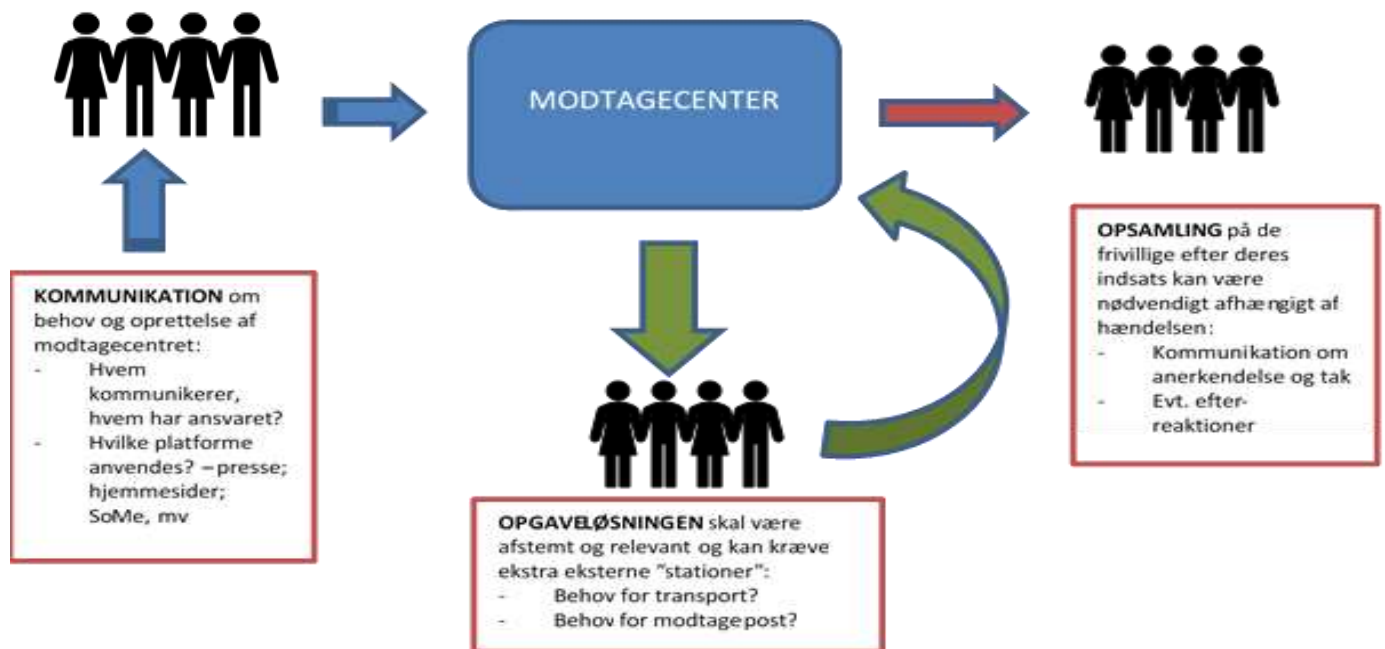
Overvej også, om der lokalt på forhånd skal udpeges faciliteter til modtagecenter med angivelse af plads til et antal personer. Egnede faciliteter kan være en skole, en sportshal m.v. Foruden personantal bør en facilitet også vurderes i forhold til hændelse, opgaver og ikke mindst vejrlig. Vil der for eksempel være behov for overnatning eller bad? Og er der mulighed for tøjvask, hvis indsatsen er langvarig?

Skitsen på næste side viser et overblik over det flow, som et modtagecenter for spontanfrivillige skal kunne håndtere. På side 15 der endvidere en skitse over, hvordan et modtagecenter (stationer) kan opbygges. Alle stationer bør være tydeligt markerede og bemandede afhængig af omfanget af driften og antallet af spontanfrivillige, der skal igennem centeret. Modtagecenterets opbygning skal tilpasses de konkrete operative behov. Skitsen skal derfor opfattes fleksibelt.

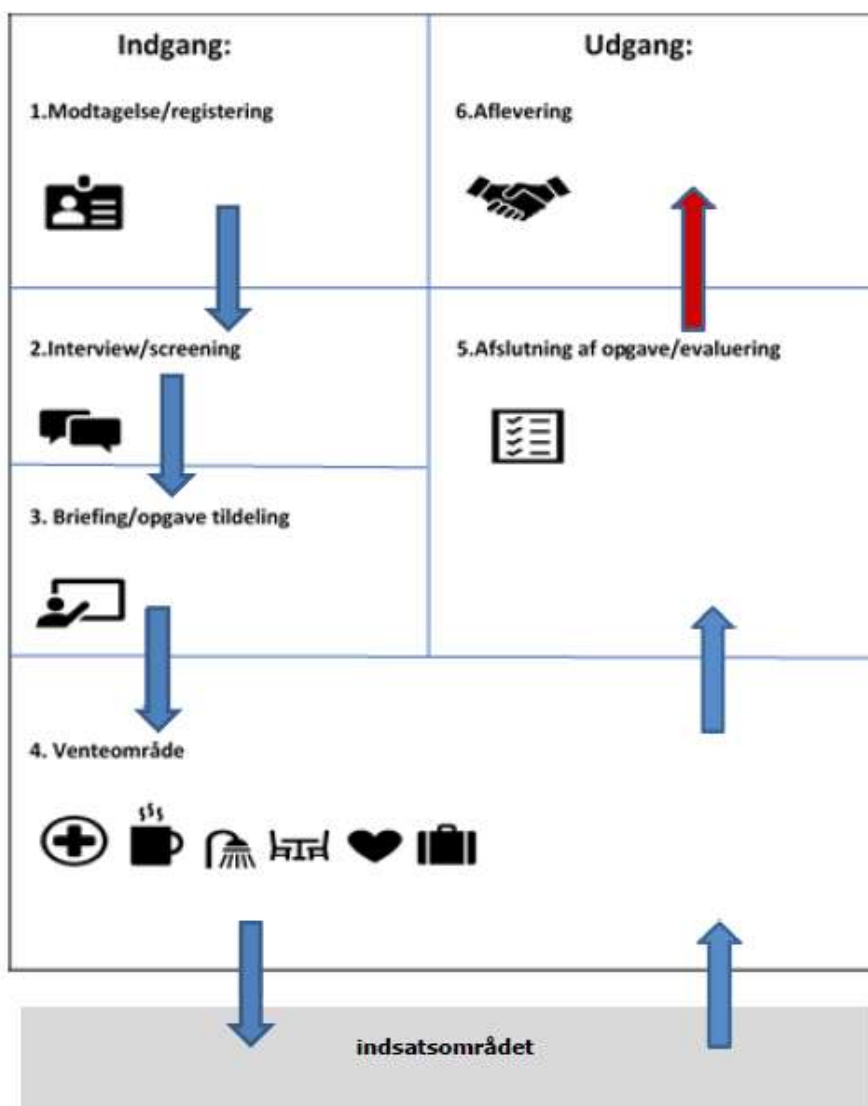
Ved hændelser, hvor spontanfrivillige er involveret, skal der også være styr på, hvordan de frivillige tilgår information om modtagecenteret, se uddybning i afsnit 16.

Overvej også, hvordan de frivillige modtages, der hvor selve opgaveløsningen finder sted. Er der for eksempel brug for transport til og fra et afspærret indsatsområde?

Flow for modtagelse:

Skitse over modtagecenter:

1. Modtagelse/registrering

- Velkomst & modtagelse
- Registrering
- Udlevering af "ID" eller kendetegn

2. Interview/screening

- Bør dette foregå i et separat lokale?
- Dialog/gensidig forventningsafstemning

3. Briefing/tildeling af opgaver

- Bør dette foregå i et separat lokale?
- Gerne med kort over område
- Informationer (hændelse/opgave)

4. Venteområde

- Forplejning

- Ophold
- Mulighed for hvile
- Førstehjælpsstation
- Omklædning
- Bad/toilet
- Opbevaring af ejendele
- Krisestøttende samtaler

5. Afslutning af opgave/evaluering

- Bør dette foregå i et separat lokale?
- Udfyldning af spørgeskema
- Dialog om indsats og "tak for hjælp"

6. Aflevering

- Aflevering af "ID"
- Evt. aflevering af andet lånt udstyr

11. Udarbejd et udkast til en bemandsingsplan

Overvej hvor mange ressourcer, der er nødvendige for at få et modtagecenter til at fungere i en given periode. Der skal i den forbindelse tages stilling til, hvem der skal lede arbejdet, hvem der skal være 'forbindelsesofficer' til de øvrige myndigheder og organisationer samt de øvrige mere praktiske funktioner i modtagecentrets forskellige stationer.

Det er svært at vide, hvor længe der er behov for modtagecentret, da det jo afhænger af hændelsens karakter. Tag for eksempel udgangspunkt i, at der er behov for bemanning i en uge – så kan der justeres op og ned.

Selve omfanget af bemanning på modtagecentrets forskellige stationer afhænger også af den konkrete hændelse og forventningen til antallet af spontanfrivillige. Det kan således være fra en minimumsopsætning med for eksempel to organiserede frivillige, der håndterer alle stationsopgaver i nogle få timer, til en maksimumsopsætning med bemanning af stationerne med flere organiserede frivillige i flere dage.

12. Overvej forplejning

Folk bliver ekstra sultne af fysisk arbejde. En naturlig del af oprettelsen af modtagecentret er derfor forplejning. Overvej på forhånd, hvad der skal tilbydes medarbejderne, der bemander modtagecentret, og de spontanfrivillige, der møder op, herunder omfanget. Skal de spontanfrivillige for eksempel selv medbringe madpakker? Planlægningen af forplejning (og eventuelt logi) kan også gøres til en særskilt opgave for de spontanfrivillige, men rammerne skal sættes af den organisation eller myndighed, der har ansvaret for håndteringen af de spontanfrivillige.

13. Gennemtænk registrering og interviews

I modtagecentret skal de spontanfrivillige registreres, inden de kan bidrage til opgaveløsningen. Overvej, hvilke informationer, der reelt er behov for, og udarbejd et lettilgængeligt skema. Se mere i afsnit 29.

Interviews i forbindelse med registreringen kan afdække 'hidden agendas' eller personer, som af forskellige årsager ikke er egnede til at tage del i arbejdet (påvirkede af alkohol, ustabile eller lignende). Overvej på forhånd, hvordan I som myndighed eller organisation skal håndtere dette. Husk, at informationerne skal behandles i overensstemmelse med databeskyttelsesforordningen, se afsnit 3.

Navn	Mail	Telefon	Vil gerne hjælpe med / har erfaring med	Kan hjælpe i tidsrummet	Pårørende	Evt.

Skema 2: Eksempel på registreringsskema

14. Forbered information til de spontanfrivillige

Udarbejd på forhånd generisk informationsmateriale, der kan supplere informationen om den konkrete hændelse.

Informationsmaterialet kan omhandle følgende:

- Hvilken myndighed / organisation, de spontanfrivillige arbejder for
- Organisationens værdigrundlag
- Forsikring
- Retten til erstatning
- Arbejds miljø
- Arbejdstid
- Regler for fotografering og brug af sociale medier med videre i indsatsområdet
- Refusionsmuligheder
- Opbevaring af data - databeskyttelsesforordningen
- Mulighed for frivilligt arbejde fremadrettet
- Kontaktoplysninger
- ...

Få inspiration i bilag 7, der er et eksempel på generisk informationsmateriale. Her indgår der også en tjekliste til den spontanfrivillige.

15. Sørg for identifikation til spontanfrivillige under indsatsen

Overvej behovet for at kunne identificere spontanfrivillige under indsatsen. Sørg for at have indkøbt eller have mulighed for hurtigt at kunne rekvirere navneskilte, veste eller klargør selv "Id-kort". Anvend eksempelvis lamineret papir eller andre former for simple "legitimeringskort". Anvendelse af veste med individuelle numre giver tydelig markering og numrene kan anvendes i forhold til registrering. Samtidig kan vesten også bidrage til at skabe en samhørighedsfølelse hos de spontanfrivillige.

16. Overvej kommunikationskanaler og -strategi

Det kan være svært at klargøre kommunikation om en konkret hændelse, inden den indtræffer – der vil altid være overraskelser. Derimod kan kommunikationskanaler og kommunikationsstilen drøftes på forhånd. Dette gælder også koordination af kommunikationen til spontanfrivillige på tværs af myndigheder og organisation, herunder med modtagecentret. Overvej også, hvordan der skal kommunikeres med de spontanfrivillige internt i indsatsområdet. Se endvidere afsnit 8 i forhold til ledelsesaspektet.

Der ligger endvidere en kommunikationsmæssig opgave i forhold til at videregive information om modtagecentret, så borgerne har en ensartet forventning til, hvad de kan bidrage med som spontanfrivillige. Det kan med fordel drøftes, hvem der skal have ansvaret for den borgerrettede kommunikation – er det politiet, kommunen eller overdrages det evt. til en ekstern aktør? Se afsnit 22 og 23.

17. Husk de økonomiske forhold

Selvom spontanfrivillige stiller deres arbejdskraft til rådighed gratis, vil der være udgifter forbundet med samarbejdet. For eksempel udgifter til forplejning, udgifter til ekstra personel, der skal håndtere spontanfrivillige, og eventuelle udgifter til mundering. Under en hændelse vil det skulle afklares, om organisationen eller myndigheden, der har fået tildelt ansvaret for

håndtering af samarbejdet med spontanfrivillige, også afholder udgifterne. Sørg derfor for at få afklaret internt i myndigheden eller organisationen, hvordan de økonomiske aspekter skal håndteres.

18. Forslag: Hold en øvelse

En øvelse giver mulighed for at vurdere, om forberedelsen er tilstrækkelig og giver træning forud for en skarp situation. Øvelsen kan være en intern skrivebordsøvelse i den enkelte organisation eller kan holdes i et større setup med deltagelse af de øvrige relevante myndigheder og organisationer.

19. Øvrigt

Dette fællesnordiske perspektiv rummer ikke alt – drøft derfor, om der er andet, der med fordel kan forberedes, inden en hændelse indtræffer.

Huskeliste – Forberedelse / planlægning af indsatser med spontanfrivillige:

Forberedelse	Status	Ansvarlig for opgaven
Er der taget højde for spontanfrivilliges incitament?		
Er der styr på jura og forsikring?		
Er der indtænkt databeskyttelse i arbejdet?		
Er der de rette kapaciteter til at kunne drive et modtagecenter?		
Er det muligt at aktivere kapaciteterne hurtigt nok?		
Er der indhentet erfaringer om opbygning af et modtagecenter?		
Er der klarhed over, hvem der skal lede arbejdet?		
Er der et udkast til en bemandingsplan for modtagecentret klar?		
Er der forberedt et registreringsskema?		
Er der gjort overvejelser om interviews og evt. afslag?		
Er der forberedt generisk informationsmateriale?		
Er der overvejet eller indkøbt materiale til identifikation af spontanfrivillige?		
Er der gjort overvejelser om kommunikationen og kommunikationskanaler til medier, befolkningen og potentielle spontanfrivillige mv.?		
Er der gjort overvejelser om kommunikationen til spontanfrivillige i indsatsområdet?		
Er der styr på håndteringen af økonomiske spørgsmål?		
Er der holdt en øvelse?		
Er der andet, der kan forberedes på forhånd?		

Når hændelsen indtræffer

I den indledende fase, efter hændelsen er indtruffet, vil myndighederne have travlt med at afdække omfanget af hændelsen. I den forbindelse vil behovet for koordinering af samarbejde med spontanfrivillige typisk blive drøftet.

20. Overvej om hændelsen er egnet til spontanfrivillige

Det er centralt, at myndighederne på strategisk og operativt ledelsesniveau hurtigt får afklaret og bliver enige om, hvorvidt det er muligt at samarbejde med spontanfrivillige under hændelsen - og i givet fald til hvilke opgaver, jf. afsnit 8. Hvis det ikke er muligt, skal der iværksættes en kommunikationsmæssig indsats i forhold til at formidle budskabet videre via tv-stationer, sociale medier, hjemmesider osv. Derudover kræver det aktiv kommunikation omkring indsatsområdet, da der givetvis dukker spontanfrivillige op, der enten ikke har hørt eller ikke accepterer myndighedernes anvisninger.

21. Identificér egnede opgaver

Vurdér først og fremmest behovet for hjælp fra spontanfrivillige og om de spontanfrivillige kan udsætte sig selv og beredskabet for fare.

Efter kortlægning af hændelsens omfang kan myndighederne identificere egnede opgaver til spontanfrivillige. Opgavernes karakter vil bl.a. afhænge af, hvilken fase af hændelsen, der er tale om. For eksempel vil man på baggrund af varsler om oversvømmelse kunne samarbejde med spontanfrivillige om udlægning af sandsække. Under akutfasen kan det være for farligt for spontanfrivillige at befinde sig i området. Derimod vil de i mange tilfælde kunne hjælpe med den efterfølgende oprydning, hvis myndighederne vurderer, at det er forsvarligt.

22. Sørg for klare linjer

Den myndighed eller organisation, der får til opgave at koordinere de spontanfrivillige, og de øvrige myndigheder og aktører skal først og fremmest afstemme behov og forventninger. Sørg for klare linjer og få fastsat de fremadrettede kommunikationskanaler. Skal den udpegede myndighed eller organisation for eksempel indgå i myndighedernes stabsarbejde? Og hvem står for kommunikation til medier og offentlighed?

Ledelses- og kommandostrukturen for de spontanfrivillige skal også være klarlagt. Der skal blandt andet være klarhed og kommunikeret om strukturen fra spontanfrivillige på indsats til kommandostedet. Skal der for eksempel være en leder per 10 spontanfrivillige? Se endvidere afsnit 9.

23. Afklar den eksterne kommunikation

Det er centralt at afklare, hvem der står for kommunikation til medier og offentlighed. Er det fx den samme myndighed, der kommunikerer om hændelsen, der også kommunikerer om oprettelsen af modtagecentret for spontanfrivillige? Det er væsentligt, at der kommunikeres om, hvilke opgaver spontanfrivillige kan hjælpe med, så de inden ankomst til modtagecentret har en ensrettet forventning til opgaveløsningen. Se afsnit 16.

24. Husk økonomien

Sørg for at få afklaret økonomiske spørgsmål. Hvem afholder udgifterne? Hvem står for budgettet? Se afsnit 17.

25. Opret modtagecenteret

Når en myndighed eller organisation er udpeget til at varetage koordinationen, skal der oprettes et modtagecenter. Lokale forhold vil afgøre, hvordan det etableres. Oprettelsen vil typisk ske i dialog med politiet, brandvæsenet og den kommune, hvori hændelsen er indtruffet.

I forbindelse med oprettelse af modtagecenteret skal der tages højde for parkering for de forventede antal tilkomne. Overvej behovet for personel til parkeringsansvisning og husk at tage højde for, hvordan de spontanfrivillige modtages i indsatsområdet. Er der for eksempel brug for transport dertil?

Tag udgangspunkt i skitsen for modtagecenteret under afsnit 10 og tilpas den de lokale forhold og den konkrete hændelse.

26. Iværksæt bemandingsplanen

Sørg for, at udkastet til bemandingsplanen bliver justeret i forhold til den konkrete hændelse og herefter løbende opdateret. Sørg for ekstra fokus på overdragelse. Husk at orientere alle om, at planen nu er aktiveret – også selv om alle ikke indgår i bemandingen fra start.

27. Sørg for forplejning

Anvend de aftalte retningslinjer for forplejning og sørg for at forberede dem, der skal levere forplejningen på, hvad de kan forvente sig af bestillinger. Håndteringen af dette kan evt. være en opgave for spontanfrivillige. Se afsnit 12.

28. Klargør informationsmateriale

Print det generiske informationsmateriale (se afsnit 14) og overvej, om der er tid til og behov for udarbejdelse af materiale om den specifikke hændelse. Overvej også, om det for eksempel er relevant at dele et kontaktnummer ud til de spontanfrivillige.

29. Start registreringen og foretag små interviews

Tilpas registreringsskemaet til den konkrete hændelse. Registreringsprocessen giver også mulighed for små interviews af de spontanfrivillige, der samtidig kan anvendes til at afstemme forventninger.

Spørg for eksempel ind til spørgsmålene i skemaet under punkt 13:

- Kontaktoplysninger
- Tidligere erfaring og hvad personen ønsker at hjælpe med
- Hvor længe vedkommende forventer at kunne hjælpe i hvilket tidsrum
- Pårørende
- Eventuelt

Der kan under eventuelt spørges ind til:

- Sundhedstilstand – er der begrænsninger
- Forventninger til arbejdet

Som nævnt kan interviews i forbindelse med registreringen afdække 'hidden agendas' eller personer, som ikke er egnede til at tage del i arbejdet. Kvalitetssikringen heraf vanskeliggøres, idet der ikke er så meget tid til interviews. Egnethedsvurderingen af de spontanfrivillige er dermed en udfordring.

Eventuelle afslag skal følge den linje, der på forhånd er blevet lagt. Se afsnit 13. Sørg for også at oplyse de spontanfrivillige om arbejdes indhold og karakter.

Husk at tage højde for GDPR, herunder hvad formålet (og hjemlen) med spørgsmålene er?

30. Uddel ID-skilte og informationsmateriale

Husk at uddele identifikationsskilte (eller lignende) og det generiske informationsmateriale i forbindelse med registreringen. Bed de spontanfrivillige om at læse det, inden de deltager i arbejdet og afklar evt. spørgsmål til materialet og indsatsen. Gør opmærksom på, at det er vigtigt, at identifikationsskiltene leveres tilbage, når de spontanfrivillige forlader indsatsområdet. Det er særligt vigtigt, hvis det bliver vurderet, at der skal være helt styr på, hvor mange der deltager i arbejdet – for eksempel hvor mange, der er sendt ud i et givent indsatsområde.

31. Informér løbende

Ret fokus mod behovet for information og aftal evt. intervaller for udsendelse af opdateret information. Det gælder både information mellem myndigheder og organisationer og information til de spontanfrivillige. Hold fokus på at omsætte myndighedsinformation til 'almindelig' forståelig information til de spontanfrivillige. Vær opmærksom på, at der er behov for information til spontanfrivillige, der allerede indgår i arbejdet, og til de der, der ønsker at deltage, men måske endnu ikke er mødt op. Tag udgangspunkt i de kommunikationskanaler, der er blevet drøftet som led i forberedelsen og vær opmærksom på lokale muligheder, som lokale Facebookgrupper mv.

Som under andre hændelser skal der kommunikeres til medier – både om hændelsen som helhed og om samarbejdet med spontanfrivillige. Afstem kommunikation til medier med de øvrige relevante aktører.

32. Husk frivilligheden

Som nævnt i afsnit 7 er der forskellige bevæggrunde for, at borgere bliver spontanfrivillige. Alle har dog det til fælles, at de ønsker at bidrage. Sørg for at anerkende indsatsen undervejs, vær positiv og engageret i deres arbejde.

33. Tak for hjælpen

Når en spontanfrivillig tager hjem, skal vedkommende eventuelt 'tjekkes ud' og identifikationsskiltet tilbageleveres. Sørg for, at der bliver sagt tak for indsatsen og oplyst om muligheder for at indgå i frivilligt arbejde. Det er også en mulighed for at opdage, hvis en spontanfrivillig skulle være u hensigtsmæssigt påvirket efter indsatsen og har brug for at tale om oplevelserne. Orientér endvidere om, hvordan I kan kontaktes, hvis der efterfølgende opstår et behov herfor.

Huskeliste – når hændelsen indtræffer:

Opgave	Status	Ansvarlig for opgaven
Er der indgået klare aftaler med de øvrige myndigheder om opgaven?		
Er der styr på kommunikationskanalerne blandt myndigheder og organisationer?		
Er det aftalt, hvem der står for kommunikationen om modtagecentret og opgaver for spontanfrivillige?		
Er der styr på oprettelsen af modtagecentret?		
Er bemandingsplanen justeret og iværksat?		
Er der styr på forplejning?		
Er der styr på håndteringen af økonomien?		
Er informationsmaterialet klargjort?		
Er registreringen opstartet med interviews?		
Er der styr på, hvordan evt. afslag håndteres?		
Bliver der delt identifikationsskilte og informationsmateriale ud?		
Er der en proces for at få Id-kort tilbage?		
Er kommunikationen afstemt mellem myndigheder og organisationer?		
Er der styr på den løbende kommunikation mellem aktørerne?		
Er der løbende kommunikation til de spontanfrivillige?		
Er der opmærksomhed rettet mod at anerkende de spontanfrivilliges indsats?		
Er der fokus på, om de spontanfrivillige påvirkes u hensigtsmæssigt af hændelsen og har behov for rådgivning?		
Er der sagt tak for indsatsen?		

Efter hændelsen

34. Evaluering

Indsatsen slutter ikke før, den er evalueret. Det vil være relevant at evaluere på flere områder, som for eksempel:

- De spontanfrivilliges opgaver og opgaveløsning
- De spontanfrivilliges oplevelse af indsatsen
- Myndighedens eller organisationens håndtering af koordineringsopgaven
- Myndighedens eller organisationens samarbejde med de øvrige aktører under hændelsen
- Kommunikation til spontanfrivillige
- Samarbejdet med og information til medier

35. E-mail og møde efter indsatsen

Det er et fint signal at sende en e-mail til de spontanfrivillige med tak for indsatsen. Det vil også være en god idé at holde et møde for de spontanfrivillige, hvor de har mulighed for at komme med feedback og herudover få et personligt 'tak for hjælpen'.

Yderligere læsning til inspiration

Find rapporter om erfaringsopsamling fra indsatser samt yderligere information om samarbejde med spontanfrivillige i bilag 6 og 7

Bilag 1 til Del I – Dansk lovgivning

Dette bilag oplister bestemmelser og begreber i den danske lovgivning, som er relevante at have kendskab til i forbindelse med indsats og forsikring, før en myndighed eller organisation etablerer et samarbejde med spontanfrivillige. Bilaget er ikke udtømmende.

Lovgivning relateret til indsatser

Hjælpepligt og hjælperet

I lovgivningen findes der eksempler på bestemmelser med umiddelbare, generelle hjælpepligter (for eksempel straffeloven, færdselsloven og beredskabsloven) og på bestemmelser om hjælpepligter, som først træder i kraft på anmodning af myndighederne (for eksempel beredskabslovens bestemmelser om at deltage i rednings- og slukningsarbejdet²).

Der findes endvidere regler, som regulerer hjælperet. Det vil sige regler, som omfatter en situation, hvor der ikke er en hjælpepligt – hverken generelt eller på anmodning – men hvor den enkelte efter egen vurdering er berettiget til at hjælpe tredjemand uden at ifalde strafansvar eller erstatningsansvar.

Hjælperet

a) Nødret, jf. straffelovens § 14

Efter straffelovens § 14 vil en handling, der ellers er strafbar, ikke blive straffet, hvis den er nødvendig for at afværge truende skade på person eller gods. Det er ikke afgørende, hvordan nødsituationen er opstået, men handlingen må anses for at være af forholdsvis underordnet betydning, det vil sige af væsentlig mindre betydning end den skade, der ellers ville være sket. Nødretshandlingen er ikke straffri, hvis det truede kunne være reddet med lovlige midler. Bestemmelsen kan være relevant, hvor en spontanfrivillig forsøger at hjælpe under indsats. Et eksempel kan være den spontanfrivillige, der under en større skovbrand tager ('stjæler') en parkeret bil for at køre ind og redde skovgæster ud af området, vedkommende kort forinden har set gå intetanende ind i skoven. Her vil den spontanfrivillige ikke blive straffet for tyveri af bilen, og vil efter omstændighederne ikke hæfte for eventuelle skader på bilen.

b) Uanmodet forretningsførelse (negotiorum gestio)

Uanmodet forretningsførelse omfatter den situation, hvor en person varetager en andens anliggender, uden at det er aftalt imellem dem, men hvor handlingen er nødvendig for at afværge et tab for den pågældende, der selv er forhindret i at varetage sine interesser.

Det kan for eksempel være tilfældet, hvis en spontanfrivillig ser, at et tag er tæt på at blæse af en ejendom. Ejendommens ejer er ikke til at få kontakt til, og den spontanfrivillige sørger for at fastgøre taget. I denne situation skal ejendommens ejer – som den, hvis formuegode

² Beredskabslovens § 40, stk. 2: "Den, der er til stede ved en brand, skal på anmodning af redningsberedskabet deltage i rednings- og slukningsarbejdet."

er blevet reddet – godtgøre udgifter til forsvarlige redningsforanstaltninger, fx køb af presenning til afdækning, og til eventuelle skader på den spontanfrivilliges ejendele.

Hjælpepligt, jf. straffelovens § 253 og færdselslovens § 9

Efter straffelovens § 253, stk. 1, straffes "den, som, uagtet det var ham muligt uden særlig fare eller opofrelse for sig selv eller andre, undlader

1) efter evne at hjælpe nogen, der er i *øjensynlig livsfare*, eller

2) at træffe de foranstaltninger, som af omstændighederne kræves til redning af nogen *tilsyneladende livløs*, eller som er *påbudt til omsorg* for personer, der er ramt af skibbrud eller anden tilsvarende ulykke."

Efter færdselslovens § 9 skal en trafikant, der - med eller uden egen skyld - bliver indblandet i et færdselsuheld, straks standse, og trafikanten skal endvidere i muligt omfang yde hjælp til personer, der kan være kommet til skade. Hvis trafikanten flygter fra et færdselsuheld, hvor personer er kommet til skade, vil trafikanten desuden kunne straffes efter straffelovens § 253, stk. 1, jf. ovenfor.

Efter disse bestemmelser er der tale om en udtrykkelig hjælpepligt. Hjælpepligten omfatter naturligvis også de spontanfrivillige, der vil kunne straffes for ikke at hjælpe til.

Underretningspligt, jf. serviceloven

Den, der får kendskab til, at et barn eller en ung under 18 år fra forældre eller andre opdrageres side udsættes for vanrøgt eller nedværdigende behandling, eller lever under forhold, der bringer dets sundhed eller udvikling i fare, har pligt til at underrette kommunen. Underretningspligten følger af servicelovens § 154 og gælder alle borgere, også spontanfrivillige.

Hjælpepligt, jf. beredskabsloven

a) Adgang til privat ejendom

Efter beredskabslovens § 21, stk. 1, har redningsberedskabet i forbindelse med en indsats, uden retskendelse ret til i fornødent omfang at skaffe sig adgang til privat ejendom, om nødvendigt ved at gennembryde og fjerne hindringer.

Spontanfrivillige, der i medfør af beredskabslovens § 40, bliver pålagt at hjælpe i tilfælde af brand, vil formentlig være omfattet af beredskabslovens § 21, stk. 1, når de er under ledelse af redningsberedskabet. Hvis private frivilligt hjælper i andre tilfælde end brand, og de frivillige er under ledelse af redningsberedskabet, vil situationen formentlig også være omfattet af beredskabslovens § 21, stk. 1.

Det betyder, at det ligger inden for beredskabslovens rammer, at spontanfrivillige under ledelse af redningsberedskabet kan bidrage til at løse rednings- og slukningsopgaver på privat ejendom.

Der gælder særlige regler om adgang til visse dele af privat ejendom (private boliger m.v.) efter reglerne i tvangsindgrebsloven. Disse regler gennemgås ikke her.

b) Bistand til redningsberedskabet

Efter beredskabslovens § 40, stk. 1 og 2, skal enhver ved brand yde den hjælp, den pågældende formår, og den, der er til stede ved en brand, skal på anmodning af redningsberedskabet deltage i rednings- og slukningsarbejdet. Bestemmelsen omfatter alene brand, og således ikke andre ulykker, f.eks. oversvømmelser.

Efter beredskabslovens § 20, stk. 1, kan redningsberedskabet kræve private redskaber og transportmidler af enhver art samt fornødent betjeningsmandskab stillet til rådighed for indsatsen. Der er tænkt på private redskaber og transportmidler (og betjeningsmandskab), som er "i nærheden" af indsatsområdet, jf. sammenhængen med beredskabslovens § 40 "til stede ved en brand".

Bestemmelserne er således kun tænkt anvendt i ekstraordinære tilfælde, hvor redningsberedskabet må have øjeblikkelig hjælp fra andre for at kunne magte branden. Bestemmelsen omfatter kun de personer, som umiddelbart er til stede, dvs. brandlidte selv, naboer, og tilfældigt forbigående, herunder spontanfrivillige. Og bestemmelserne kan næppe anvendes til at pålægge tilfældigt forbigående at yde hjælp ved efterslukning.

Henset til forarbejderne til § 20 og § 40 må det antages, at bestemmelserne kun omhandler pligter i forbindelse med brand.

c) Privat indkvartering

Efter beredskabslovens § 42, stk. 1, skal enhver på anmodning af redningsberedskabet stille sin bolig eller andre lokaler til rådighed for evakuerede og bospise dem i nødvendigt omfang.

Uanset om spontanfrivillige uopfordret tilbyder at stille lokaler til rådighed eller står til rådighed på redningsberedskabets opfordring, er der tale om oplagte opgaver for spontanfrivillige, der bor i nærheden af det konkrete indsatsområde.

Forsikring i forbindelse med indsatser

a) Personskade

Beredskabsstyrelsen vurderer, at deltagelse i rednings- og slukningsarbejde, evt. efter anmodning fra redningsmandskabet, formentlig vil kunne betragtes som et kommunalt / borgerligt ombud. Ulykker, som sker under udførelse af disse opgaver, er omfattet af arbejdsskadesikringsloven. Tilsvarende må antages ved andre typer af ulykker end brand – f.eks. oversvømmelser eller sammenstyrtninger.

Generelt gælder det, at det ikke er arbejdstageren (den spontanfrivillige), der er eller skal være forsikret, men derimod den arbejdsgiver, som antager den pågældende. Antagelse kan ske ved opfordring til at yde en nødvendig håndsrækning.

Hvis for eksempel en ansat i det kommunale redningsberedskab anmelder en spontanfrivillig om en nødvendig håndsrækning i forbindelse med en indsats, så vil den spontanfrivillige i forhold til arbejdsskadesikring være ansat af kommunen, som derved bliver ansvarlig og sikringspligtig arbejdsgiver for den pågældende.

Der eksisterer et antal særlige ordninger, som omfatter personer, der ikke er antaget til arbejde for arbejdsgiver og aktiviteter, som ikke kan karakteriseres som arbejde. Det gælder f.eks. borgerlige ombud, værnepligt og frivillig indsats i redningsberedskabet.

Det kan ikke udelukkes, at spontanfrivillige kan blive pålagt et borgerligt ombud. Men uanset om en spontanfrivillig anses for ansat i kraft af håndsrækning eller som borgerlige ombud eller de anses for sikret i medfør af lov om erstatning til tilskadedkomne værnepligtige m.fl. vil resultatet være det samme, nemlig at vedkommende er sikret erstatning efter reglerne i lov om arbejdsskadesikring.

Det betyder med andre ord, at ifølge arbejdsskadesikringsloven er enhver, der udfører arbejde for andre, sikret under arbejdets udførelse. Det gælder, uanset om man får penge for arbejdet eller udfører arbejdet som en ulønnet vennetjeneste. Det er også uden betydning, om der blot er tale om et tilfældigt og kortvarigt arbejde.

Den, der beder nogen om hjælp til et stykke arbejde, betragtes således som "arbejdsgiver" i lovens forstand. Eksempel: En person blev opfordret af politi og Falck til at hjælpe med at løfte en bil væk fra et ulykkessted, og personen kom til skade. Bilen var til gene for den øvrige trafik. Sagen blev anerkendt som arbejdsskade.

Ifølge arbejdsskadesikringsloven ydes erstatning for sygebehandling, optræning og hjælpemidler, fx ødelagte briller, tab af erhvervsevne, varigt mén, overgangsbeløb til efterladte ved dødsfald og tab af forsørger.

Får en spontanfrivillig eksempelvis varigt mén efter en ulykke, der er omfattet af lov om arbejdsskadesikring, jf. ovenfor, vil den spontanfrivillige både kunne få erstatning fra "arbejdsgiverens" forsikring samt fra egen heltidsulykkesforsikring, men ikke fra en fritidsulykkesforsikring.

Har redningsberedskabet handlet uagtsomt, betaler redningsberedskabets (eller andre, der måtte lede arbejdet) forsikring de erstatninger, som Arbejdsmarkedets Erhvervsforsikring ikke betaler, f.eks. ødelagt tøj, tabt arbejdsfortjeneste samt erstatning for svie og smerte. Arbejdsmarkedets Erhvervsforsikring betaler kun erstatning i statsfinansierede ordninger.

b) Tingsskade

Såfremt en spontanfrivillig under indsats ødelægger ting eller materiel, er det "arbejdsgiverens" ansvar. Udgangspunktet er her arbejdsgiveransvaret, hvorefter det er "arbejdsgiveren", der hæfter for medarbejderes, uanset om de er lønnede eller frivillige, skader. Det vil sige, at den myndighed eller organisation, der anvender spontanfrivillige, hæfter for de skader på ejendom eller lignende, som de spontanfrivillige måtte forårsage i forbindelse med indsatsen.

c) Tabsbegrænsningspligt

Det følger af de fleste forsikringsaftaler, at en forsikringstager skal forsøge at afværge og begrænse skader mest muligt. Det er endvidere normalt aftalt, at et forsikringselskab har ret til – på forsikringstageren vegne – at foretage skadesbegrænsende foranstaltninger.

Er situationen den, at en spontanfrivillig under indsatsen kommer til at skade ting eller materiel, er vedkommende forpligtet til at sørge for, at skaden minimeres. Hvis den spontanfrivillige eksempelvis kommer til at ødelægge en stor glasdør til et hus, der er i risiko for oversvømmelse, er det vigtigt at skærme døren af for eksempel med presenning for den ødelagte rude.

Bilag 2 til Del I – Finsk lovgivning

Räddningslagens (379/2011) paragrafer

37 §

Skyldighet att delta i räddningsverksamhet

Räddningsledaren har rätt att förordna en arbetsför person som befinner sig på en brand- eller olycksplats eller i dess närhet och som inte hindras av ett giltigt skäl att bistå vid räddningsverksamheten, om detta är nödvändigt för att rädda en människa eller avvärja en olycka. I en liknande situation har en räddningsmyndighet, om läget inte annars går att få under kontroll, rätt att förordna arbetsföra personer som uppehåller sig i den kommun där olyckan har inträffat att ofördröjligen infinna sig på brand- eller olycksplatsen och delta i räddningsverksamheten. En person har endast av giltigt skäl rätt att vägra delta.

Vid olyckor och tillbud har räddningsledaren allmän bestämmanderätt också över andra brandkårer än de avtalsbrandkårer som avses i 25 §. En industribrandkår eller annan anstaltsbrandkår får dock anlitas bara om anstaltens säkerhet därigenom inte äventyras.

Ett förordnande enligt 1 mom. kan vara i kraft tills det finns tillräckligt med organiserad hjälp på brand- eller olycksplatsen. Förordnandet kan dock ges för högst ett dygn åt gången och det kan förnyas högst en gång. En person som förordnats att bistå vid räddningsverksamhet har rätt att få ett intyg över deltagandet i räddningsarbetet.

Den som har förordnats att delta i räddningsverksamhet får inte lämna brand- eller olycksplatsen förrän räddningsledaren har gett lov till det.

103 §

Ersättning för olycksfall och yrkessjukdom i samband med räddningsverksamhet (24.4.2015/470)

För olycksfall eller yrkessjukdom som har drabbat någon i räddningsverksamhet eller befolkningsskyddsuppgifter betalas ersättning av statens medel enligt samma grunder som gäller för olycksfall i arbetet eller yrkessjukdom enligt lagen om olycksfall i arbetet och om yrkessjukdomar (459/2015). Ersättning betalas endast till den del som den skadade inte har rätt till en minst lika stor ersättning enligt någon annan lag. Rätt att få ersättning har den som (24.4.2015/470)

- 1) har vidtagit räddningsåtgärder på eget initiativ med stöd av handlingskyldigheten enligt 3 §,
- 2) hör till en i 25 § avsedd avtalsbrandkår eller annan sammanslutning som har ingått avtal men inte är berättigad till ersättningar enligt lagen om olycksfall i arbetet och om yrkessjukdomar, (24.4.2015/470)
- 3) i enlighet med 37 § 1 mom. har förordnats att bistå vid räddningsverksamhet,
- 4) frivilligt har deltagit i räddningsverksamhet på det sätt som avses i 51 §, eller
- 5) med stöd av 67 § har förordnats att delta i befolkningsskyddsutbildning.

Ersättning enligt 1 mom. betalas dock alltid, om ett olycksfall har inträffat eller en yrkessjukdom orsakats då en industri- eller anstaltsbrandkår har anlitsats för räddningsverksamhet utanför anstalten.

Det som föreskrivs i 1 mom. gäller också utbildningsverksamhet enligt denna lag för en avtalsbrandkår och en annan sammanslutning som ingått avtal i enlighet med 25 § och fastighetsskötsel och materielvård samt första insatsen i anslutning till avtalsenliga uppgifter.

Ett ärende som gäller betalning av ersättning av statens medel med stöd av denna paragraf behandlas av Statskontoret. På behandlingen av ersättningsärenden och sökande av ändring i beslut i ersättningsärenden tillämpas bestämmelserna i lagen om olycksfall i arbetet och om yrkessjukdomar. (24.4.2015/470)

Bilag 3 til Del I – Norsk lovgivning

Lovgivning relatert til innsatser

Hjelperett og hjelpeplikt

Norsk lovgivning inneholder en rekke bestemmelser om hjelpeplikt, (som i straffeloven, vegtrafikkloven, brann- og eksplosjonsvernloven, helsepersonelloven) og omfatter både personer som er innblandet i hendelsen eller som kommer til uten å være innblandet. Det forutsettes at hendelsen innebærer de forutsetninger til risiko for liv og helse og omfang av risiko for skade som loven forutsetter.

Hjelperett

I norsk lovgivning finnes bestemmelser som gir den enkelte lovlig adgang til å handle for å hjelpe tredjemann.

Nødrett, straffeloven § 17

Nødrett er en rettighet man kan ha til å utføre en straffbar handling uten å bli straffet for det, når det foreligger en nødsituasjon, og dersom visse nærmere bestemte vilkår er oppfylt. Bestemmelsen er tilsvarende dansk lovgivning.

Uanmodet forretningsførsel (negotiorum gestio)

Ulovfestet regel som vil si at en person etter eget initiativ handler på vegne av en annen, som midlertidig er forhindret fra å ivareta sine egne interesser.

Det er et rettslig begrep som innebærer at en person forvalter en annens interesser på dennes vegne uten først å ha fått godkjenning eller anmodning om å gjøre det. Det er et rettslig prinsipp som finnes i de fleste vestlige land og er tilsvarende som dansk lovgivning

Hjelpeplikt

Straffeloven § 287

Forsømmelse av hjelpeplikt

Med bot eller fengsel inntil 6 måneder straffes den som unnlater etter evne å hjelpe en person som er i åpenbar fare for å miste livet eller bli påført betydelig skade på kropp eller helse, eller ved anmeldelse eller på annen måte etter evne å avverge brann, oversvømmelse, sprengning eller lignende ulykke som medfører fare for menneskeliv eller betydelig skade på kropp og helse.

Brudd på hjelpeplikten etter første ledd straffes ikke når plikten ikke kunne oppfylles uten å utsette seg selv eller andre for særlig fare eller oppofrelse.

Veitrafikkloven § 12

Enhver som med eller uten skyld er innblandet i trafikkuhell, skal straks stanse og hjelpe personer og dyr som er kommet til skade, og for øvrig delta i de tiltak som uhellet gir grunn til. Denne plikt har, om det er nødvendig, også andre som er i nærheten eller som kommer til stede.

Helsepersonelloven § 7

Helsepersonell skal straks gi den helsehjelp de evner når det må antas at hjelpen er påtrengende nødvendig. Med de begrensninger som følger av pasient- og

brukerrettighetsloven § 4-9, skal nødvendig helsehjelp gis selv om pasienten ikke er i stand til å samtykke, og selv om pasienten motsetter seg helsehjelpen.

Brann og eksplosjonsvernloven § 5, tredje ledd

Enhver som oppholder seg nær en brann, eksplosjon eller annen ulykke plikter etter evne å gjøre det som er mulig for å begrense skadevirkningene.

Brann og eksplosjonsvernloven § 5, fjerde ledd

Enhver plikter å delta i brannvesenets rednings- og slokkearbeid når innsatsleder krever det, samt stille eiendom, bygninger, materiell og eventuelt personell til disposisjon for slik innsats. Det kan gjøres inngrep i den enkeltes materielle verdier dersom dette er nødvendig for å gjennomføre redningsinnsats eller begrense skade. Inngrep i privates eiendom kan likevel bare foretas dersom dette er nødvendig for å sikre liv eller verne verdier som er større enn det som går tapt eller står i fare for å gå tapt ved inngrepet.

Enhver myndig person kan beordres til innsats i brannvesenet, dette retter seg fortrinnsvis mot innsats av planlagt karakter, men kan trolig også anvendes i en akutt situasjon.

Meldeplikt

Det er en rekke bestemmelser rundt om i lovgivningen som gir meldeplikt i en eller annen form, for eksempel barnevernloven, plan – og bygningsloven, vegtrafikkloven, avholdspliktloven. Mest relevant i denne sammenheng er nok melding knyttet til en hendelse med risiko for liv og helse eller skade på store verdier.

Brann og eksplosjonsvernloven § 17

Enhver plikter ved brann, eksplosjon eller annen ulykke straks å underrette de som er utsatt for fare og ved behov varsle nødalarmeringssentral. Det samme gjelder ved overhengende fare for en slik hendelse.

Adkomst til privat eiendom

I Norge er det bare politiet, gjennom generalfullmakten som har adgang til maktanvendelse for å skaffe seg adgang til privat eiendom. Ved akutt hendelse har likevel andre, herunder øvrige nødetater, adgang til å bruke makt for å skaffe seg adkomst, enten direkte gjennom lovbestemmelser, eller ved bruk av nødverge.

Brann- og eksplosjonsvernloven § 5 fjerde ledd

Leder av brannvesenet kan rekvirere eiendom, bygninger, materiell og personell innenfor rammen av § 5 fjerde ledd, og personell, formentlig også spontanfrivillig, under ledelse av brannvesenet gjennomfører rekvireringen.

Bistand til redningsinnsats

Brann og eksplosjonsvernloven 12 første ledd bokstav a

Under samme bestemmelse, men i annen posisjon, kan spontanfrivillige rekvireres til innsats i brann og redningstjenesten. Bestemmelsen er primært knyttet til akutte hendelser.

Sivilbeskyttelsesloven § 18

Eier eller bruker av hus kan pålegges å bistå myndighetene ved å gi evakuerte husvære. Uavhengig av om spontanfrivillige tilbyr privat innkvartering, er det kommunens ansvar å sørge for dette i nærheten av aktuelle skadested.

Internkontroll, systematisk helse, miljø og sikkerhetsarbeid

Internkontroll er systematiske tiltak som skal sikre at enhver virksomhet planlegger, organiserer, utfører og vedlikeholder virksomheten sin i samsvar med krav fastsatt i helse, miljø- og sikkerhetslovgivningen (HMS). Internkontrollforskriften er forankret i brann- og eksplosjonsvernloven, arbeidsmiljøloven, produktkontrollloven og el-tilsynsloven.

Sagt på en litt annen måte: Internkontroll i virksomheten betyr at ledelsen skal sørge for å kartlegge hvilke ulykker som kan inntreffe, og sørge for å gjennomføre tiltak som vil hindre at så skjer.

Arbeid som faller inn under arbeidsmiljøloven og brann- og eksplosjonsvernloven faller inn under kravet til systematisk sikkerhetsarbeid.

Selv om den enkelte frivillige i utgangspunktet ikke blir ansett som en ansatt, er det i henhold til Arbeidstilsynet klart at arrangører likevel har plikter etter enkelte deler av arbeidsmiljøloven. Dette gjelder særlig lovens verneregler som skal verne arbeidstakernes helse, miljø og sikkerhet (HMS). Som arrangør av frivillig arbeid må man dermed regne med å ha ansvar for helsen, miljøet og sikkerheten til de frivillige.

Hovedregelen for alle typer frivillig arbeid er at arrangøren har ansvaret for å forebygge at ulykker skjer ved å gjennomføre systematiske tiltak for å sikre at aktivitetene blir planlagt, organisert, utført og vedlikeholdt i samsvar med kravene i arbeidsmiljøloven.

En kartlegging av hvilke farer som kan oppstå, hva som kan skje og hvor sannsynlig det er at det skjer (risikoanalyse) er viktig for å forebygge uønskede hendelser. Deretter er det arrangørens ansvar å finne ut hvordan man kan forhindre at hendelsene oppstår og hva man skal gjøre dersom de likevel skulle oppstå.

Enkle ryddejobber, parkeringsvakt, salg av billetter er eksempler på oppgaver som vanligvis legges til frivillige, mens tunge og potensielt farlige riggejobber kanskje vil være for komplekse til å utføres av frivillige. Arbeidstilsynet har oppstilt en del kriterier for om frivillige skal ansees for å være ansatte ved festivaler, som bør vurderes for beredskapsinnsats og hva spontanfrivillige kan settes til.

Gjennom teori og praksis har det utpekt seg enkelte momenter som kan benyttes som en test for om man er i faresonen for å måtte anse de frivillige som ansatte:

- Er den frivillige pålagt å utføre arbeidet på et spesielt tidspunkt/tidsrom eller kan den frivillige selv beslutte når denne ønsker å bidra?
- Finnes det sanksjoner dersom den frivillige ikke møter til avtalt tid?
- Hvilke typer oppgaver utføres?
- Krever arbeidet særlig kompetanse?
- Er arbeidet farlig?
- Hva mottar den frivillige av verdier sammenlignet med verdien av tjenestene den leverer?
- Hvor lenge jobber og hvor mange dager arbeider den frivillige?

- Organiserer de frivillige seg selv i grupper underveis i arbeidet, ledes det av en annen frivillig eller ledes arbeidet av representanter fra arrangøren?
- Plikter de frivillige å delta i senere arrangement?

Forsikring i forbindelse med innsatser

Yrkesskadeforsikring

Etter yrkesskadeforsikringsloven er en arbeidstaker: enhver som gjør arbeid eller utfører verv i arbeidsgiverens tjeneste, herunder andre under pålagt tjenestegjøring for det offentlige. Det er tvilsomt om spontanfrivillige vil falle inn under yrkesskadeforsikring. Yrkesskadeforsikringsloven gjelder ikke for ulønnet arbeid eller ulønnet verv som utføres for privatpersoner eller for private organisasjoner, foreninger o.l.

Private organisasjoner og foreninger som i utstrakt grad driver kommersiell virksomhet faller utenfor forskriftsunntaket, og vil derfor ha forsikringsplikt for frivillige, men denne omfatter ikke spontanfrivillige.

Dugnadsforsikring

Det finnes dugnadsforsikring, som dekker organisert dugnad, det vil si en ulykkesforsikring som kun dekker død og varig mén. Dugnad legger til grunn at den gjennomføres av frivillige med en viss nærhet til arbeidet dugnaden skal dekke. Spontanfrivillige omfattes neppe av dette.

Ulykkesforsikring

Det kan etableres egen ulykkesforsikring for dugnadsarbeid, men denne omfatter ikke spontanfrivillig.

Hovedtariffavtalen har en mulighet til erstatning for stat- og kommuneansatte, men spontanfrivillige omfattes neppe av ordningen. Spontanfrivillige dekkes antakelig av egen ulykkesforsikring.

Man må være i folketrygden, det vil si at yrkesskadeforsikring ikke omfatter utenlandske gjester/turister.

Skade på materiell

En erstatningsbetingende handling er vanligvis forårsaking av materielle skader.

Arbeidsgiveransvar

En arbeidsgiver er ansvarlig for arbeidstakerens handlinger under utførelse av arbeid for ham. Dette omfatter også en erstatningsbetingende handling. Arbeidstaker er definert som enhver som gjør arbeid eller utfører verv i arbeidsgivers tjeneste. Det kan være en ansatt eller enkeltstående oppdrag, og derfor formentlig spontanfrivillig som er satt i arbeid. Den erstatningsbetingede handling er vanligvis forårsaking av materielle skader, men kan også omfatte skader på person.

Skadebegrensende tiltak

Forårsakes skade, ligger en alminnelig forpliktelse til å forsøke å begrense skaden mest mulig. Arbeidsgiver kan også søke regress avhengig av en helt konkret rimelighetsvurdering. Momenter som er viktige er omfanget av skaden, den utviste skyld (om noen) hos

arbeidstaker, økonomisk evne og eventuelle andre forhold. Inn under «andre forhold» kommer også skadelidtes eget forhold inn.

Bilag 4 til Del I – Svensk lovgivning

Svensk lagstiftning

Det som är lagreglerat är den som vid räddningsinsats tas ut med tjänsteplikt eller den som är frivillig, vid räddningsinsats och deltar i insatsen med räddningsledarens samtycke. Se nedan för vad som gäller den tjänstepliktige och den frivillige som deltar med räddningsledarens samtycke.

Vad gäller den spontanfrivillige eller den "barmhärtige samariten" som gör en första insats vid en trafikolycka eller påbörjar HLR vid ett hjärtstopp på stan finns ingen svensk reglering alls. Det finns ingen bestämmelse att den som är först vid en händelse ska vidta någon annan åtgärd än att tillkalla hjälp, enligt 2 kap 1 § LSO. Det finns heller ingen straffbestämmelse att underlåta att vidta en åtgärd för att efter bästa förmåga bistå den som på något sätt är i nöd (på sjön gäller andra regler).

Ingripandeskyldighet för enskilda

I svensk rätt finns ingen allmän ingripandeskyldighet för den enskilde medborgaren. En grundläggande princip är dock att den enskilde har ett primärt ansvar för att skydda liv och egendom och inte orsaka olyckor. I första hand är det den enskilde som ska vidta och bekosta åtgärder som syftar till att förhindra olyckor och begränsa konsekvenserna av de olyckor som inträffar.³

Handlingsplikt

Det finns dock inskrivet vissa handlingsplikter i svensk rätt. Till exempel framgår det av 2 kap 1 § i lagen om skydd mot olyckor (LSO, 2003:778) att den som upptäcker eller på annat sätt får kännedom om en brand eller om en olycka som innebär fara för någons liv eller allvarlig risk för någons hälsa ska, om det är möjligt, varna dem som är i fara och vid behov tillkalla hjälp.

Av trafikförordningen 2 kap 8 § framgår att en trafikant som varit delaktig i en trafikolycka ska stanna kvar på platsen och i mån av förmåga ska trafikanten hjälpa skadade och medverka till de åtgärder olyckan föranleder.

Av sjölagen finns ytterligare bestämmelser kring ingripandeskyldighet för befälhavare.

Tjänsteplikt

Framför allt har svensk lagstiftning reglerat möjligheten för en räddningsledare att öka de personella resurserna vid en räddningsinsats. Enligt 6 kap. 1 § lagen om skydd mot olyckor (LSO) är alla mellan 18 och 65 år skyldiga att medverka i en räddningsinsats om räddningsledaren begär det, så kallad tjänsteplikt. En grundläggande förutsättning för tjänsteplikten är att händelsen uppfyller kraven för att det allmänna ska svara för en räddningsinsats, det innebär att en insats ska vara motiverad med hänsyn till ett snabbt ingripande, det hotade intressets vikt, kostnaderna för insatsen och omständigheterna i övrigt. En annan förutsättning för att räddningsledaren ska ta ut någon med tjänsteplikt är att det behövs samt att den enskildes kunskaper, hälsa och kroppskrafter tillåter tjänstgöringen. Ett beslut att ta ut någon med tjänsteplikt ska dokumenteras i ett skriftligt beslut enligt 6 §.

³ Prop 2002/03:119 s 35

Tjänsteplikten är ett sätt för räddningsledaren att ta ut personer med tvång när det finns ett behov av personella resurser i en räddningsinsats. En person som vägrar fullgöra tjänsteplikt kan dömas till böter enligt 10 kap. 3 § LSO.

Ersättning

Den som tjänstgör med tjänsteplikt har rätt till skälig ersättning för kostnader för resa, uppehälle, arbete och tidsspillan samt skada på kläder och andra personliga tillhörigheter. Detta framgår av 7 kap. 4 §. Det är kommunen som beslutar om och betalar ut ersättningen enligt 8 §. Ersättningen för arbete och tidsspillan ska motsvara den ersättning som personal inom kommunens räddningstjänstverksamhet som inte är anställd på heltid får, enligt 6 kap. 4 § förordningen om skydd mot olyckor. 7 kap. 5 § anger att den som medverkat i räddningstjänst ska omfattas av bestämmelser om ersättning vid personskada i socialförsäkringsbalken.

Tjänstgöring som frivillig

Den som tjänstgör frivilligt med räddningsledarens samtycke omfattas också av rätten till ersättning enligt 4 och 5 §§.

Arbetsmiljö

Det är oklart om den som deltar med räddningsledarens samtycke omfattas helt av arbetsmiljölagen eftersom det enligt 1 kap. 3 § arbetsmiljölagen ska enbart den som fullgör i lag föreskriven tjänstgöring likställas med arbetstagare. Det rekommenderas därför av MSB i Sverige därför att även besluta om tjänsteplikt för de som anmäler sig frivilligt till räddningsledaren så att de likställs med arbetstagare i arbetsmiljölagens bemärkelse,

Dokumentation

Under alla omständigheter ska räddningstjänsten dokumentera vilka som tjänstgör som frivilliga med räddningsledarens samtycke så att det inte ska råda någon tvekan om att de omfattas av rätt till ersättning enligt 6 kap 4 och 5 § § LSO. Det är även viktigt av allmänna förvaltningsrättsliga skäl vad gäller tydlighet och transparens samt för att det ska vara dokumenterat vilka som ingår i insatsorganisationen. Dokumentation är också en viktig del i att åstadkomma en god planering av användningen av de frivilliga så att en god och säker arbetsmiljö upprätthålls.

Ovanstående gäller enbart tjänstgöring inom en räddningsinsats enligt LSO. Vad gäller eventuell användning av icke-anställd personal i övrigt, t.ex. stöd med mat, logi mm, är denna oreglerad.

Organiserade frivilliga

Gällande ersättning och avtal med av organiserade frivilliga (ex de svenska frivilliga försvarsorganisationerna) se den vägledning som MSB tagt fram; "Fältguide för myndigheters samverkan med frivilliga/frivilligorganisationer i en kris" där anställning rekommenderas av den organiserade frivillige.

Bilag 5: Yderligere inspiration – svenske rapporter

Skogsbranden i Västmanland 2014, Flyktingsituationen 2015 och Skogsbränderna under sommaren 2018 är händelser i Sverige där engagemanget och hjälpen från frivilliga haft avgörande betydelse och som gjort det tydligt hur vigtigt det är att offentliga aktörer kan ta emot hjälp från frivilliga, både de organiserade frivilliga och de oorganiserade spontanfrivilliga, allmänheten.

Samtidigt visar erfarenheterna från dessa situationer att det finns svårigheter som hindrar de ansvariga aktörernas användande av frivilliga, även de organiserade frivilliga.

Det behövs kunskap om juridiska och ekonomiska förutsättningar för samverkan, avtal och ersättning. Det råder brist på enkla samverkansformer som uppfyller de krav som ställs på myndigheter, som tydliga ansvarsförhållanden och befogenheter. Det finns också en misstro mot att använda icke-professionella frivilliga och vad de kan bidra med.

Läs mer i **“Fältguide för myndigheters samverkan med frivilliga och frivilligorganisationer under en kris - En vägledning från MSB” 2016.**

https://www.msb.se/Upload/Produkter_tjanster/Publikationer/MSB/F%c3%a4ltguiden%2016-07-01.pdf

Gällande ansvariga aktörers användning av spontanfrivilliga så visar erfarenheter från Skogsbränderna under sommaren 2018 att finns det en upprättad samordning som förenklar hanteringen av spontanfrivilliga så kommer man att efterfråga spontanfrivilliga. Under Skogsbränderna sommaren 2018 gav MSB ett uppdrag till Svenska Röda korset att upprätta en sådan nationell hantering.

Skogsbranden i Västmanland 2014

När allvarliga händelser inträffar som drabbar många människor, som skogsbranden i Västmanland sommaren 2014, finns det en stor vilja hos allmänheten att hjälpa till. Räddningsledningen beslöt tidigt att ta hjälp av flera frivilligorganisationer (FRG, Frivillig resursgrupp- som beskrivs närmare i MSBs Fältguide) som stod utanför den offentliga sektorn och de frivilliga, både organiserade och oorganiserade frivilliga fick efter insatsen mycket beröm för sitt arbete. Det som hade behövt bättre styrning var gåvohanteringen som översvämmades av resurser som inte kom till användning och blev en hantering som belastade operativa ledningen.

I det svenska krishanteringssystemet hanteras allt från vardagsolyckor till extraordinära händelser på lägsta effektiva nivå med utgångspunkt i ett geografiskt områdesansvar med för kommuner, länsstyrelser och regering. Som innebär att de ska samverka före, under och efter krisen med berörda aktörer inom och utanför den offentliga sektorn.

Forskare vid Mittuniversitetet konstaterar i rapporten *“Att använda, leda och samverka med frivilliga”* att Sverige använder förhållandevis få frivilliga i sin krishantering jämfört med andra länder. Det beror framförallt på att Sverige har en stor offentlig sektor som ansvarar för krishanteringen men delvis kan det också ha med inställningen till frivilliga att göra, menar forskarna. Professionell insatspersonal har ofta dubbla känslor för volontärer som de betraktar som en *“mixed blessing”*. De kan vara till stor hjälp men också orsaka merarbete istället för avlastning för ansvariga aktörer.

”Att använda, leda och samverka med frivilliga” Mittuniversitetet 2015.

<https://www.msb.se/RibData/Filer/pdf/27544.pdf>

En utvärdering av branden i Västmanland 2014 visade att det stundtals kom så mycket stöd och resurser att det orsakade merarbete och rörde till det för de ansvariga.

Frivilligorganisationer anses i regel lättare att leda än enskilda volontärer. Men ibland uppstår konflikter om vem som ska ansvara för vad. Forskarnas råd är att lära känna varandra. Om myndigheter släpper in frivilligorganisationerna redan i planeringsarbetet och tränar och övar krissituationer tillsammans kommer de att förstå varandra bättre och lära sig arbeta i team. Spontanfrivilliga som kommer utifrån uppfattas av beredskapssamordnare som mest svårstyrda. Folk från orten vet ofta vad som behövs, medan volontärer som inte hittar i området kräver mer styrning.

- Många frivilliga, både lokalbefolkning och professionella volontärer gjorde en viktig frivilliginsats som därefter fick en positiv effekt på synen på frivilliga som en användbar resurs i en kris.
- Det behövs mer kunskap lokalt, om, när och hur frivilliga kan användas. Lokala etablerade frivilligorganisationer som samverkar stärker lokal beredskap.
- Viktigt att ledningsstaben har god ledningsförmåga och kunna koordinera frivilligresurser. Den stora gåvohanteringen innebär en stor utmaning och belastade operativa ledningen.
- Öppenhet för att ta in hjälp från allmänhet (ungdomar dessutom!) med kunskap inom telesamband löste sambandsproblem. Hierarkiska strukturer hos insatsledningen kan hindra lösningar men inte denna gång!

Flyktingsituationen i Sverige 2015

MSB:s uppdrag under flyktingsituationen 2015 var att samordna ansvariga aktörers hantering av flyktingsituationen i Sverige. Det fanns ett stort behov av akuta hjälpinsatser från civilsamhället och många frivilliga, både organiserade och oorganiserade, hjälpte till helt ideellt. De flesta ansvariga myndigheter saknade erfarenhet av att samverka med frivilliga så MSB stöttade med information och mäklande av organiserade frivilligorganisationer, främst de frivilliga försvarsorganisationerna som är särskilt utbildade för att stödja krisberedskapsaktörer i en kris.

Läs mer i ”Fältguide för myndigheters samverkan med frivilliga och frivilligorganisationer under en kris - En vägledning från MSB” 2016.

https://www.msb.se/Upload/Produkter_tjanster/Publikationer/MSB/F%c3%a4ltguiden%202016-07-01.pdf

Det behövdes även information om hur aktörerna skulle hantera de spontanfrivilliga som började agera på egen hand utanför de organiserade hjälpinsatserna.

- Offentliga aktörer hade svårt att veta hur de kunde använda sig av frivilliga som en resurs och vilket ansvar aktörerna hade för att samordna frivilliga resurser. Vid en stor kris behöver aktörerna vara förberedda på att använda frivilliga, för att klara krisen.

Erfarenhetsstudie

Som en del av erfarenheterna från MSBs samordning av frivilligresurser under flyktingsituationen 2015 lyfts här en intervjustudie som genomfördes under våren 2016. **”Frivilligresurser under flyktingsituationen – frivilliga försvarsorganisationer och trossamfunds förmåga att möta samhällets behov hösten 2015”**

Försvarshögskolan/Crismart på uppdrag av MSB. Studien bygger på intervjuer med myndighetspersoner på lokal, regional och central nivå, och frivilliga från frivilliga försvarsorganisationer, trossamfund och andra delar av det civila samhället.

<https://www.fhs.se/arkiv/berattelser/2017-02-27-frivilliga-stottade-samhallet-under-flyktingsituationen.html>

ISO-standard om spontanfrivillighet

Efter erfarenheterna från flyktingsituationen i Sverige 2015 om att det behövs kunskap om vad man ska tänka på vid samverkan med spontanfrivilliga, engagerade MSB sig i arbetet med internationella ISO-standarderna ”Samhällets resiliens - Vägledning för planering av spontanfrivilligas engagemang”.

Den publicerades 2017, på engelska och MSB har under 2018 finansierat en översättning till svenska och kommer att ta fram en kortare ”checklista” för användning av spontanfrivilliga i Sverige.

- För mer information om ISO-standarderna och hur man kan köpa den; <https://www.sis.se/produkter/foretagsorganisation/foretagsorganisation-och-foretagsledning-ledningssystem/foretagsorganisation/ss-iso-223192019/>

Terrorattentatet på Drottninggatan 2017

Attentatet den 7 juli på Drottninggatan i Stockholm hjälptes flera räddningsorganisationer, väktare, läkare och frivilliga åt att hjälpa skadade och rädda liv. MSB fick i uppdrag att utvärdera hanteringen av det initiala händelseförloppet och bedömer att samhällets samlade hantering av det initiala händelseförloppet i stort fungerade väl. Att händelsen inträffade dagtid på en vardag bidrog till en snabb respons från polis, hälso- och sjukvård och brandförsvaret. Som vid alla händelser och kriser i samhället finns det lärdomar, erfarenheter och behov som behöver tas tillvara för att utveckla och stärka krisberedskapen.

Läs mer här <https://www.msb.se/sv/Om-MSB/Nyheter-och-press/Nyheter/Nyheter-fran-MSB/MSBs-utvardering-Snabb-och-kraftfull-insats-i-samband-med-attentatet-pa-Drottninggatan/>

- Enskilda personers insats och risktagande översteg i många fall vad samhället kan förvänta sig.
- Den enskildes kunskap om Första hjälpen och HLR behöver öka då det kan skilja mellan liv och död för de skadade om inte den som befinner sig på skadeplatsen kan påbörja livräddande insatser före de professionella hunnit komma dit.

Tips på studie som tar upp samarbetsprojekt i Sverige där räddningstjänsten organiserat samverkan med frivilliga

Studien ”Organiserade räddningsinsatser med frivilliga- CARER. 2016 lyfter projekt där frivilliga medverkar i organiserade räddningstjänstinsatser och hur frågor som olycksfallsförsäkringar, finansiering, utbildning, utrustning och alarmeringen av de frivilliga

lösts. Svensk lagstiftning gällande frivilligas medverkan i insatser som berör sk vardagsolyckor (Lagen om räddningstjänst, LSO 2003:778) behöver förtydligas särskilt gällande alarmeringen som är avgörande om frivilliga ska kunna hjälpa till i det första akuta skedet före räddningstjänsten hunnit fram till den skadade.

<https://www.msb.se/sv/Produkter--tjanster/Publikationer/Publikationer-fran-MSB/Organiserade-raddningsinsatser-med-frivilliga-presentation-av-nagra-verksamheter-som-initierades-i-Sverige-mellan-2010-2016>

Skogsbränderna i Sverige sommaren 2018

Det behövdes nationell koordinering av spontanfrivilliga volontärer som ville hjälpa till vid räddningsinsatserna vid skogsbränderna runt om i Sverige och Svenska Röda Korset tog sig an uppgiften att matcha behov med resurser. Samordningen skedde dels via intresseanmälningar på organisationens hemsida, dels ute i fält på platser där sådan samordning inte redan fanns genom andra lokala frivilligorganisationer som den kommunala resursen Frivilliga Resursgrupper, FRG.

Röda korset bistod även i att få fram förnödenheter till räddningsarbetare och frivilliga.

<https://www.msb.se/sv/Om-MSB/Nyheter-och-press/Nyheter/Nyheter-fran-MSB/Nationella-samordningen-av-volontarer-vid-skogsbranderna-avslutas>

- Det stora behovet av hjälp från frivilliga matchades inte alltid av att rätt kompetens användes och en del frivilliga fick inte bidra med på det sätt de tänkt. Det behövs gemensamma arbetssätt och strukturer för att använda frivilliga och räddningstjänsterna behöver bli bättre på att specificera vad de behöver hjälp med.
- Stor avlastning på både nationell och lokal nivå att Röda korset ansvarade för det nationella samordnade stödet för att hantera spontanfrivilliga och matcha dem med behovet. MSB följer upp uppdraget till Röda korset inför framtida behov av liknande samordning.
- Finns det en upprättad samordning som förenklar hanteringen av frivilliga så kommer ansvariga aktörer att efterfråga frivilliga i högre grad vilket ligger i linje med **Sveriges försvarspolitiska inriktning att fler frivilliga ska användas i kris och vid höjd beredskap.**
- Spontana insatser från allmänheten är viktigt att bejaka men organiserade frivilliga - som är övade, utbildade och som har färdiga överenskommelser eller avtal med myndigheter/aktörer (t.ex. de särskilt specialistutbildade Frivilliga Försvarsorganisationerna) kan snabbare sättas in i en akutinsats, <https://www.msb.se/sv/Insats--beredskap/Frivilliga-inom-krisberedskapen/Frivilliga-forsvarsorganisationer/>

Begreppet frivillighet och vilka grupper vi ser som frivilliga behöver breddas, säger forskaren Veronika Strandh, som med ett internationellt och svenskt perspektiv, undersöker **civilsamhällets respons på olyckor och kriser**. Det finns både möjligheter men också utmaningar med att inkludera allmänheten och civilsamhället i krisberedskapen.

Bilag 6: Yderligere inspiration – finsk forskning

Myndigheters och icke-statliga organisationers syn på självorganiserad verksamhet inom den fjärde sektorn i Finland

Alisa Puustinen, specialforskare, Räddningsinstitutet

Harri Raisio, universitetslektor, Vasa universitet

Det finns ett växande intresse, både i Finland och globalt, för rollen som spontana volontärer och framväxande medborgargrupper har då de fyller funktioner som främjar säkerhet och trygghet. Vi analyserade över 200 finska representanters åsikter som en del av en större undersökning om den tredje sektorns roll i funktioner som främjar säkerhet och trygghet. Representanterna hörde till organisationer inom den offentliga och den tredje sektorn. Uppgifterna samlades in genom intervjuer och små gruppdiskussioner som behandlade spänningar med anknytning till verksamhet inom den fjärde sektorn.

På basen av undersökningen kan vi fastställa att den fjärde sektorn består av självorganiserade aktörer och grupper av aktörer som inte är anslutna till någon institutionaliserad organisation och som tar del i spontant uppkommande kortvarig verksamhet. Den fjärde sektorns verksamhet är varken bra eller dålig i sig, utan måste bedömas utgående från komplicerad situationsbunden dynamik. Den fjärde sektorn kan aktivera sig i alla faser i förloppet av en kris eller katastrof genom att sköta diverse uppgifter och roller. Aktörer inom den fjärde sektorn är uthålliga och snabba på att mobilisera sig och kan anpassa sig till institutionaliserade aktörer under olika omständigheter.

Som en del av funktioner som främjar säkerhet och trygghet har den fjärde sektorn stort potential. Respondenter nämnde ofta den fjärde sektorns snabbhet då det gäller att självorganisera sig, till och med före det är möjligt för myndigheterna att agera i akuta situationer. Samtidigt är denna snabbhet och impulsivitet också ett problem. Studien visar att det finns en stark önskan att kunna kontrollera den fjärde sektorn och att denna önskan verkar dominera över önskan att möjliggöra sektorns verksamhet. Konflikten mellan att möjliggöra och kontrollera kan ofta lösas med att låta den tredje sektorn kontrollera den fjärde. Men då blir den fjärde sektorns roll inskränkt till ett par extra händer och dess självorganiserande och spontant framväxande karaktär blir underordnad. Under tidens lopp försvinner aktörer ofta från den fjärde sektorn, men det är möjligt att de smälter ihop till exempel med en organisation från den tredje sektorn.

För en mera detaljerad analys, se: Raisio, H., Puustinen, A., Norri-Sederholm, T. & Jalava, J. (forthcoming 2019). "Those who agree to play on our terms will be taken in": A qualitative study of the perceptions of public authorities and NGO representatives regarding self-organizing fourth-sector activity. *Public Administration Quarterly* 43(3): 4–44.

INFORMATION TILL VOLONTÄR VID EN ALLVARLIG HÄNDELSE

Uppförandekod

1. Behandla alla med respekt och värdighet

Det är nolltolerans mot alla former av diskriminering och trakasserier. Det innebär att du som volontär ska behandla alla människor med respekt och inte särbehandla eller diskriminera någon enskild person eller grupp på grund av etnisk eller social bakgrund, kön, könsöverskridande identitet eller könsuttryck, ålder, religion eller annan trosuppfattning, sexuell läggning, funktionsnedsättning, språk eller politisk uppfattning. Ingen får utsätta andra för sexuella trakasserier.

2. Värna om människors personliga integritet

Ditt uppförande mot andra ska vara baserat på respekt för deras integritet, kultur och levnadsmönster. Detta är särskilt viktigt i mötet med människor i utsatta situationer, till exempel traumatiserade flyktingar, asylsökande eller människor som varit med om personliga eller allmänna kriser.

3. Ta aktivt avstånd från sexuellt utnyttjande och exploatering

Alla former av sexuella övergrepp och köp av sexuella tjänster är förbjudna. Det gäller sexuellt utnyttjande och exploatering av barn. Du får inte ha sexuella kontakter eller på något annat sätt agera med sexuella avsikter mot människor, som du i din egenskap av volontär ska stödja.

4. Förvalta resurserna på rätt sätt

Du ska använda resurser, såväl personella, ekonomiska som materiella på ett ansvarsfullt sätt och till de ändamål de är avsedda för. Du ska bedöma om utgifterna är försvarbara, om du fattar beslut i verksamheten. All utrustning som tillhandahållits ska återlämnas efter avslutat uppdrag.

5. Missbruka inte din förtroendeställning

När du har uppdrag som volontär kan du komma i kontakt med människor som är eller upplever sig vara i beroendeställning till dig. Du får aldrig utnyttja din position för egen vinning. Du får inte heller utnyttja din position till att ge andra oriktiga fördelar.

6. Motverka alla former av bedrägeri och korrupktion

Du får inte medverka till bedrägeri och korrupktion. Korrupktion innebär att utnyttja sin ställning för att uppnå otillbörlig fördel för egen eller annans vinning. Du får till exempel inte ge eller ta emot mutor i form av pengar, gåvor, sexuella tjänster eller andra förmåner till enskilda eller grupper i utbyte mot tjänster. Det kan räknas som muta även om det inte finns ett syfte för gåvogivaren att få en förmån. Om personer eller grupper ändå vill visa dig sin uppskattning i form av blommor, choklad eller andra minnesgåvor, får värdet inte överstiga det som gäller enligt svensk lag.

7. Var alkohol- och drogfri i uppdraget

Som volontär krävs det alkohol- och drogfrihet i arbetet. I samband med bilkörning är alkoholförbrukning förbjudet liksom i alla sammanhang innehav eller bruk av droger, även i länder där reglerna är mer tillåtande än i Sverige.

8. Följ säkerhetsföreskrifterna

Vi sätter alltid människors säkerhet före ekonomiska intressen. Du är skyldig att ta del av och följa de riktlinjer och anvisningar som gäller säkerhet och krisberedskap. Du är också skyldig att följa de anvisningar ansvarig chef/ledare utfärdar vid varje akut situation. Tänk också på att inte utsätta andra för risker

Stresshantering och egenvård

Innan insatsen

- Var tydlig med hur mycket tid du kan avsätta och överskrid den inte.
- Berätta om uppdraget för din familj och vänner.
- Se till att du har klart för dig vad som förväntas av dig och har fått tillgång till introduktion inför uppdraget.

Under insatsen

- Var medveten om dina och uppdragets begränsningar.
- Observera när du känner dig hungrig, törstig eller trött - och ta hand om dig i tid. Håll även koll på andra volontärer i din närhet.
- Arbeta alltid tillsammans med andra och stöd varandra.

Kom ihåg att: Det du gör är tillräckligt. Avsätt tid för ledighet och vila. Ta hand om dig själv så orkar du hjälpa andra

Efter insatsen

- Gör saker som du tycker om.
- Sök stöd hos personer du känner tillit till.

Exempel på reaktioner under akuta insatser: Tvivel på uppdraget eller förmågan. Varierande aktivitetsförmåga. Rädsla, skräck och hjälplöshet. Behov av att överkontrollera sig själv eller andra. Irritation, ilska eller frustration, känslomässig stumhet.¹

¹ Hedrenius Johansson, 2013; Dyregrov, 2002; National Child Traumatic Stress Network & National Center for PTSD, 2006

Överenskommelse mellan volontär och uppdragsgivare vid kris och katastrof

Tystnadslöfte

Som volontär möter du människor som tar emot stöd eller deltar i insatsens olika aktiviteter. Det är personer som av olika anledningar behöver ditt och andra frivilligas medmänskliga stöd för att kunna förändra och förbättra sin livssituation. I mötet med människor får du motta förtroendet och du får insikt i hur personernas liv ser ut. Det är avgörande för människors förtroende för dig som frivillig att du inte under några villkor berättar för någon vad du fått veta i förtroende när du haft kontakt med människor under insatsen. Du får under inga förhållanden, och inte heller när du avslutat ditt uppdrag, avslöja vad du fått veta under förtroende.

Överenskommelse mellan volontär och uppdragsgivare vid kris och katastrof*

- Jag kommer att följa givna regler i mitt volontäruppdrag.
- Jag kommer att följa uppförandekoden.
- Jag och uppdragsgivaren är överens om uppdragets innehåll och omfattning.
- Genom att underteckna denna överenskommelse avger jag tystnadslöfte.**
- Jag är medveten om att jag kan stängas av från mitt volontäruppdrag om jag inte följer denna överenskommelse.

Ort och datum

Volontärs underskrift

Uppdragsgivares underskrift

Kontaktuppgifter frivillig

Förnamn:

Efternamn:

Mobilnummer:

E-post:

Anhörigkontakt:

* Överenskommelsen gäller endast för den aktuella insatsen.

** Jag får dock diskutera uppdraget med min insatsledare och i grupp som har till syfte att hålla avlastningssamtal

Förhållningsregler och checklista vid insatser med hög riskfaktor

- Din och dina kollegors säkerhet är alltid viktigast.
- Du måste få en säkerhetsgenomgång med riskanalys innan du går på arbetspasset.
- Du måste vara klart identifierbar utmärkning (typ väst, armbindel eller liknande).
- Det är insatsledaren som bestämmer insatsplatsen.
- Rör dig aldrig utanför en satt säkerhetsgräns.
- Arbeta minst 2 och 2, och aldrig mer än 10 meter ifrån varandra.
- Du får aldrig provocera en situation med aggressivt beteende (se uppförandekod).
- Var uppmärksam på förändringar i situationen.
- Agera i tid och ta inga chanser.
- Säkerställ att säkra utrymningsvägar till återsamlingsplatsen finns (undvik återvändsgränder och tungt trafikerade vägar).
- Om ni är tvungna att flytta på er, avbryta arbetet eller på något annat sätt ändra på arbets- uppgiften så måste insatsledaren informeras omedelbart.
- Alla tillbud (säkerhetsincidenter) måste rapporteras in.
- Du bör inte uttala dig till journalister, reportrar eller annan press, hänvisa till insatsledningen.
- Om du på något sätt känner dig osäker eller rädd, avbryt och återvänd till en på förhand bestämd återsamlingsplats. Se till att din arbetskollega antingen följer med tillbaka, hen kan därefter ansluta till annan grupp.

Checklista vid insatser med hög riskfaktor

Nr.	Innehåll	Nej	Lite	Ja
1	Vet jag vem jag rapporterar till?			
2	Vet jag vilka jag ska tjänstgöra med?			
3	Vet jag vilka jag ska samverka med? (extern personal)			
4	Är jag helt klar över min uppgift idag?			
5	Har jag något på mig som synligt och tydligt identifierar mig som volontär?			
6	Har jag fått en säkerhetsgenomgång?			
7	Är jag insatt i det aktuella säkerhetsläget på den plats jag ska vara?			
8	Har jag kollat om jag har på mig något som skulle kunna vara provocerande?			
9	Har jag all utrustning jag behöver?			
10	Har jag en fullt laddad telefon?			
11	Har jag telefonnummer till Insatsledaren?			
12	Vet jag hur jag ska bete mig om någon är våldsam?			
13	Vet jag vart jag ska bege mig i ett utsatt läge?			
14	Vet jag var återsamlingsplatsen är?			
15	Känner jag mig helt förberedd för dagens insats?			
16	Känner jag mig lugn?			

Rekommendationer med hänsyn till svaren ovan.

Om du har svarat "Nej" eller "Lite" på någon punkt så behöver du fråga/diskutera/uppdatera dig på denna/dessa punkter med dina kollegor eller den du rapporterar till innan du börjar.

Jag har läst och förstått,

Underskrift:

Datum:
